

Uniwersytet Jagielloński
Wydział Filologiczny
Polonistyka

Aneta Munia – Skrzęta

**Nazwy sprzętów kuchennych, produktów
spożywczych i posiłków w polszczyźnie mówionej
mieszkańców Draganowej koło Dukli**

*Praca magisterska napisana
pod kierunkiem
prof. dr hab. Haliny Kurek*

KRAKÓW 2003

draganowa.info

draganowa.info

*Pani Profesor Halinie Kurek,
mężowi, synkowi, rodzicom,
przyjaciołom i wszystkim,
którzy pomogli mi w napisaniu tej pracy
składam najserdeczniejsze podziękowania.*

SPIS TREŚCI

I. WPROWADZENIE	6
1) Uwagi wstępne.....	6
2) Cel, przedmiot i metody pracy.....	8
II. DOTYCHCZASOWY STAN BADAŃ	10
III. OPIS TERENU BADAŃ	20
1) Położenie, warunki klimatyczno-krajobrazowe.....	20
2) Nazwa	20
3) Historia.....	21
4) Tradycje i zwyczaje	24
5) Zabytki.....	25
6) Warunki społeczno-ekonomiczne.....	26
IV. CHARAKTERYSTYKA PŁASZCZYZNY FONOLOGICZNEJ, FONETYCZNEJ I FLEKSYJNEJ BADANEJ GWARY	28
1) Wstęp.....	28
2) System fonologiczny.....	28
3) System fonetyczny.....	29
4) System fleksyjny.....	31
5) Wnioski.....	32
V. NAZWY SPRZĘTÓW KUCHENNYCH, PRODUKTÓW SPOŻYWCZYCH I POSILKÓW W POLSZCZYŹNIE MÓWIONEJ MIESZKAŃCÓW DRAGANOWEJ KOŁO DUKLI	33
1) Wstęp.....	33
2) Wykaz kwalifikatorów.....	34
3) Podstawa materiałowa.....	35
3.1) Nazwy sprzętów kuchennych.....	35

3.2) Nazwy produktów spożywczych i posiłków.....	46
4) Wnioski.....	86
VI. ANALIZA I KLASYFIKACJA MATERIAŁU.....	87
1) Wstęp.....	87
2) Analiza słowotwórcza.....	91
2.1) Wyrazy powstałe w oparciu o formanty proste, afiksalne.....	91
2.2) Wyrazy powstałe w oparciu o formanty złożone, interfiksalnie-sufiksalne.....	97
2.3) Wyrazy powstałe w oparciu o formanty paradygmatyczne.....	97
2.4) Wyrazy powstałe w oparciu o formanty mieszane.....	98
2.5) Derywaty transpozycyjne.....	99
2.6) Derywaty modyfikacyjne.....	99
2.7) Derywaty mutacyjne.....	99
2.8) Rzeczowniki złożone.....	101
2.9) Neosemantyzmy.....	102
2.10) Zapożyczenia.....	103
2.11) Wnioski.....	104
VII. ZAKOŃCZENIE.....	106
VIII. ANEKS.....	107
1) Wykaz map.....	107
2) Zdjęcia przedstawiające Draganową.....	109
3) Wykaz tabel	122
4) Wykaz symboli.....	123
5) Wykaz informatorów.....	123
6) Bibliografia.....	124

I. WPROWADZENIE

1) Uwagi wstępne.

Język w życiu każdego człowieka odgrywa doniosłą rolę, jest on najważniejszym środkiem porozumiewania się ludzi między sobą. Przy pomocy języka można przekazać następnym pokoleniom nasze doświadczenia społeczne, historyczne i kulturowe, bez niego niemożliwa byłaby twórczość artystyczna i literacka. Język jest jednym z najważniejszych składników naszego życia społecznego i narodowego.

Według Encyklopedii języka polskiego język jest to „...*system znaków (prymarnie dźwiękowych, wtórnie pisanych i innych) służący do porozumiewania się w obrębie danej społeczności...*”[EJP, 1992, 133]. Jednym z podstawowych składników tego systemu jest słownictwo rozumiane jako „...*swoisty magazyn znaków językowych, z którego czerpiemy zarówno budując wypowiedzenie, jak i interpretując znaczenie wypowiedzenia w tym języku...*”[EJP, 1992, 313].

Słownictwo zorganizowane jest w system słownikowy, którego podstawową jednostką jest leksem pojmowany jako wyraz o określonym znaczeniu leksykalnym. Leksemy budują system leksykalny danego języka, którego podstawę stanowią wyrazy rodzime wraz z zapożyczeniami, które na stałe weszły do tego systemu. System leksykalny języka polskiego jest systemem otwartym i wraz z rozwojem życia społecznego, kulturalnego, politycznego i gospodarczego język wzbogaca zasób wyrazowy. Proces ten odbywa się na trzech płaszczyznach:

- 1) tworzenie nowych wyrazów z rodzimych części słowotwórczych,
- 2) nadawanie istniejącym już wyrazom nowych znaczeń,

3) wzbogacanie naszego zasobu słownictwa poprzez przejście do naszego systemu wyrazów zapożyczonych z innego języka.

Słownik języka polskiego pod red. W. Doroszewskiego [Doroszewski, 1958-1969] dokonuje podziału słownictwa na poszczególne typy:

1. słownictwo wspólne ogółowi społeczeństwa, warunkujące proces porozumiewania się między członkami tej samej społeczności,

2. słownictwo fachowe, które jest zróżnicowane w zależności od dziedziny życia społecznego. Terminologia fachowa różni się od słownictwa ogólnego przede wszystkim tendencją do jednoznacznego i konkretnego definiowania terminów danej dziedziny,

3. słownictwo gwarowe, które zróżnicowane jest w zależności od terenu i znacznie odbiega od słownictwa ogólnego. Słownictwo gwarowe dzieli się na słownictwo miejskie, słownictwo wiejskie i słownictwo zawodowe,

4. słownictwo potoczne, inaczej kolokwialne używane w sytuacjach nieoficjalnych kiedy nadawca i odbiorca posługują się zbliżonym kodem.

W obrębie posuniętej na szeroką skalę interferencji leksykalnej słownictwa ogólnopolskiego i gwarowego za bardzo cenne uważa się gromadzenie i opracowywanie leksyki gwarowej, aby w ten sposób ocalić od zapomnienia mowę ludu wiejskiego.

2) Cel, przedmiot i metody pracy.

Główny cel niniejszej pracy wiąże się z zebraniem słownictwa gwarowego związanego z nazwami sprzętów kuchennych, produktów spożywczych i posiłków, jego omówieniem i analizą. Wszystkie zebrane wyrazy zostały ułożone w formie słownika, aby w ten sposób uchronić je od zapomnienia.

Przedmiotem badań jest słownictwo gwarowe funkcjonujące w polszczyźnie mówionej mieszkańców wsi Draganowa koło Dukli. Terminem słownictwo określam pojedyncze wyrazy i zestawienia związane z nazwami sprzętów, posiłków i produktów spożywczych. Zebrane leksemy odzwierciedlają życie społeczne, obyczajowe i kulturalne mieszkańców wsi.

Materiał do niniejszej pracy został zebrany w trakcie swobodnych rozmów z mieszkańcami Draganowej, wywiadów w oparciu o *Kwestionariusz do badań słownictwa ludowego* W. Doroszewskiego [Doroszewski, 1958] oraz drogą przysłuchiwania się swobodnym dialogom mieszkańców. W gromadzeniu materiału pomogło mi również to, iż dobrze znam gwara Draganowej, ponieważ jestem rodowitą mieszkanką tej miejscowości.

Zebrany materiał był rozpisywany na osobnych fiszkach, na których umiejscowiłam hasło w języku literackim, zapis w brzmieniu gwarowym, rodzaj gramatyczny i definicję znaczeniową wyrazu. Przy niektórych wyrazach znajduje się także informacja o tym, iż jest to wyraz zapożyczony z innego języka.

Cały zgromadzony materiał, który stanowi podstawę niniejszej pracy liczy ponad osiemset jednostek leksykalnych i jest to kompletny zbiór słownictwa gwarowego z zakresu nazw sprzętów kuchennych, produktów spożywczych i posiłków.

Niniejsza praca składa się z następujących części:

- a. **wprowadzenia**, które poświęcone jest omówieniu celu, przedmiotu i metod pracy,
- b. **rozdziału I**, który omawia dotychczasową literaturę z zakresu badań nad słownictwem ludowym.
- c. **rozdziału II**, który poświęcony jest terenowi badań, opisuje historię Draganowej.
- d. **rozdziału III**, który poświęcony jest charakterystyce płaszczyzny fonetycznej, fonologicznej i fleksyjnej gwary mieszkańców Draganowej.
- e. **rozdziału IV**, który stanowi słownik, który składa się z dwóch części:
  - Część I: **Nazwy sprzętów kuchennych**
  - Część II: **Nazwy produktów spożywczych i posiłków**
- f. **rozdziału V**, który zajmuje się klasyfikacją i analizą zebranego materiału leksykalnego.
- g. **podsumowania**, które zawiera uwagi i wnioski dotyczące zebranego materiału z zakresu słownictwa funkcjonującego w zasobie leksykalnym mieszkańców Draganowej.
- h. **zakończenia**, w którym znajdują się:
  - Bibliografia
  - Aneks, który zawiera zdjęcia przedstawiające teren badań, wykresy statystyczne i mapy.

II. DOTYCHCZASOWY STAN BADAŃ

W ciągu ostatnich kilkudziesięciu lat zaobserwować można gwałtowny wzrost liczby publikacji na temat nauki o mowie ludzkiej, która jest przejawem życia danego społeczeństwa. Zarówno w społeczności miejskiej, jak i wiejskiej język odgrywa znaczącą rolę. Jest on narzędziem porozumiewania się, przy jego pomocy można przekazać potomnym dorobek duchowy i materialny.

Na równi z językiem literackim rozpoczęto badania nad gwarami ludowymi. W XIX wieku w językoznawstwie wyodrębnił się nowy kierunek, który przyjął nazwę dialektologii. W *Encyklopedii języka polskiego* terminem dialektologia określa się „...naukę zajmującą się geograficznym i społecznym zróżnicowaniem języka, badaniem i naukowym opisem gwar i dialektów...” [EJP 1992, 65].

Stanisław Urbańczyk dialektologię definiuje jako naukę, która bada mowę mieszkańców wsi. Według niego dialekty wiejskie zasadniczo różnią się od języka literackiego, ale wewnątrz są spójne i jednolite. [Urbańczyk, 1953]

Najbardziej ogólną definicję dialektologii podają B. Bartnicka-Dąbkowska, która terminem tym określa „... naukę o dialektach, które stanowią pewne odmiany języka ogólnonarodowego...” [Bartnicka-Dąbkowska 1965, 3]

Dejna rozumie dialektologię jako kierunek w językoznawstwie, który bada zróżnicowanie danego terytorium w zakresie języka. Bada również procesy i przyczyny, które doprowadziły do tego zróżnicowania. [Dejna, 1973]

Dialektologię pojmowaną tradycyjnie można podzielić na dialektografię i dialektologię.

Dialektografia bada i przedstawia opisowo oraz kartograficznie stan gwarowy występujący w danym czasie w poszczególnych punktach terytorium językowego. Jest to opis fonetyczny, gramatyczny i słownikowy poszczególnych gwar. Przedmiotem badań jest gwara rozumiana jako mowa chłopów danej okolicy kraju, różniąca się od innych gwar szeregiem cech gwarowych.

Dialektologia z kolei, na podstawie badań dialektografii, wyjaśnia procesy różnicowania się cech języka, ustala przyczyny tych procesów i warunki ich zachodzenia oraz omawia rezultaty ich przebiegu. Przedmiotem badań dialektologii jest dialekt rozumiany jako typ języka o pewnych cechach dialektalnych, charakterystycznych dla określonej grupy etnicznej ludności.

Wyróżnia się dwa podstawowe działy dialektologii: dialektologię historyczną i dialektologię opisową.

Dialektologia historyczna bada przeszłość gwar polskich i stara się wyjaśnić pochodzenie polskiego języka literackiego. Dialektologia opisowa natomiast opiera się głównie na materiałach zbieranych wśród ludności wiejskiej i opisuje gwary funkcjonujące współcześnie.

Przedmiotem badań dialektologicznych jest język, którym posługują się mieszkańcy społeczności wiejskiej. Jest to język charakteryzujący się swoistym słownictwem, fonetyką, fleksją i składnią.

Mowa ludu wiejskiego zwana jest gwarą. Według Encyklopedii językoznawstwa gwara jest to „... mowa ludności wiejskiej z niewielkiego terytorium, która różni się od języka ogólnego i mowy sąsiednich okolic pewnymi cechami fonetycznymi, fonologicznymi, morfologicznymi, składniowymi oraz leksykalnymi...” [EJ 1993, 205].

Obok gwary przedmiotem badań dialektologicznych są dialekty rozumiane jako „...mowa ludności wiejskiej pewnej dzielnicy kraju różniąca się od języka ogólnego i innych dialektów swoistymi cechami, głównie fonetycznymi i leksykalnymi, mającymi zwykle swą genezę w odległej przeszłości...” [EJP 1992, 58].

Fascynacja językiem, zwłaszcza językiem którym posługuje się społeczność wiejska, spowodowała znaczny rozwój badań zmierzających do dokładnego poznania jego cech i właściwości.

Autorem pierwszej pracy z zakresu dialektologii był L. Malinowski, który w Lipsku 1873 roku wydał monografię zatytułowaną „Przyczynki do dialektologii słowiańskiej” [Lipsk 1873].

Obok Malinowskiego dialekty badał również J. Karłowicz, który jest autorem pierwszego słownika gwarowego. Jest to sześciotomowy *Słownik gwar polskich*, obejmujący materiał badawczy z całego obszaru Polski. Słownik ten ma charakter dyferencyjny, opiera się na materiałach etnograficzno-folklorystycznych z 2 poł. XIXw. Hasła są ułożone alfabetycznie i zapisane w języku ogólnopolskim. Do dzisiaj słownik ten jest podstawowym dziełem polskiej leksykografii gwarowej. [Kraków, 1911].

Jednak prawdziwy rozwój polskiej dialektologii związany jest z osobą K. Nitscha, który na początku XX wieku postawił sobie za cel dokładne zbadanie i usystematyzowanie wiadomości na temat gwar ludności z poszczególnych części Polski. W wyniku długotrwałych i systematycznie prowadzonych badań powstały liczne prace dialektologiczne, z których najbardziej znane „*Dialekty języka polskiego*” [Kraków, 1915] do dzisiaj stanowią źródło bezcennych wiadomości o gwarach występujących w Polsce. Dzięki swym badaniom K. Nitsch zdobył zaszczytny tytuł „twórcy dialektologii polskiej” [Bartnicka-Dąbkowska, 1965, 11].

Nowe ujęcie dialektologii przedstawia K. Dejna w swej pracy badawczej „*Dialekty polskie*” [Wrocław 1973]. Autor przedstawia dialekty występujące w Polsce na tle innych dialektów słowiańskich. Traktuje badane dialekty jako zespoły innowacji językowych rozprzestrzeniających się na danym obszarze językowym.

Badania dialektologiczne obejmują swym zainteresowaniem nie tylko system fonetyczny, fleksyjny i składniowy, ale bardzo dużo uwagi poświęcają leksyce ludowej.

Zakład Dialektologii Polskiej Instytutu Języka Polskiego PAN w Krakowie pod redakcją M. Karasia opracował „*Słownik gwar polskich*”. Słownik ten ma charakter dyferencyjny, opiera się na materiałach zebranych przez K. Nitscha. Hasła, ułożone w porządku alfabetycznym i zapisane są w języku literackim, obejmują słownictwo gwarowe z XIX i XX wieku.[Wrocław- Warszawa- Kraków - Gdańsk 1979-1991, t. I-III].

Leksyką gwarową zajmował się w swych badaniach M. Kucała, który w 1975 roku opracował „*Porównawczy słownik trzech wsi małopolskich*” [Wrocław 1975]. Materiał badawczy, pochodzący z trzech miejscowości w powiecie myślenickim, daje pełny obraz słownictwa gwarowego.

Słownictwem ludowym zajmował się P. Bąk, który wydał monografię „*Słownictwo okolic Kramska na tle kultury ludowej*”. [Wrocław 1960]. Materiał badawczy został zebrany w Kramsku i kilku okolicznych wsiach i obejmuje tylko najciekawsze wyrazy gwarowe, które funkcjonują w zasobie leksykalnym mieszkańców badanych okolic. Jest to praca o charakterze dyferencyjnym, hasła ułożone w układzie rzeczowym zawierają również konteksty zdaniowe.

Pełny obraz słownictwa gwarowego daje słownik J. Maciejewskiego. Autor w „*Słowniku chełmińsko-dobrzyńskim*” [Toruń 1969] porównał

słownictwo gwarowe dwóch wsi Dulsk i Siemioń i wyodrębnił jego cechy wspólne i odrębne.

Siedmiotomowy „*Słownik gwar kaszubskich na tle kultury ludowej*” [Wrocław 1967-1973] B.Sychty daje obraz czynnego i biernego zasobu leksykalnego ludności kaszubskiej.

Słownictwem gwarowym zajmował się W. Steffen, który opracował „*Słownik warmiński*”. Hasła w słowniku ułożone są alfabetycznie i obejmują wyrazy ogólnopolskie, gwarowe i zapożyczenia, które funkcjonują na Warmii.

Wiele cennych wiadomości z zakresu leksyki ludowej dostarcza „*Słownik gwary Domaniewka w powiecie łęczyckim*” M. Szymczaka [Wrocław- Warszawa- Kraków 1962-1973, t.1-8]. Słownik ukazuje całość zasobu leksykalnego mieszkańców Domaniewka, liczy ponad trzydzieści tysięcy haseł ułożonych według alfabety. Jest to słownik niedyferencyjny.

Innym niedyferencyjnym słownikiem jest „*Słownik Starych Siółkowiec w powiecie opolskim*” A. Zaręby. Praca ta daje ogólny obraz słownictwa potocznego, hasła ułożone są w układzie alfabetycznym i obejmują około czterech tysięcy jednostek leksykalnych.

Najważniejszą pracą z zakresu słownictwa gwarowego jest „*Mały atlas gwar polskich*” pod redakcją K. Nitscha i M. Karasia [Wrocław- Kraków 1957-1960, t. I-XII]. Każdy tom daje bardzo czytelny obraz zróżnicowania terytorium polskiego na poszczególne dialekty. Materiał badawczy pochodzi z 150 wsi. Atlas zawiera mapy, na których zamieszczone są fakty gramatyczne, fonetyczne i leksykalne.

Pierwszym polskim atlasem gwarowym jest wydany przez M. Małeckiego i K. Nitscha „*Atlas językowy polskiego Podkarpacia*” [Kraków 1934]. Atlas daje kartograficzne spojrzenie na zróżnicowanie gwarowe Podkarpacia.

Obecnie prace badawcze z zakresu dialektologii ciągle trwają i skupiają się głównie w ośrodkach: krakowskim, łódzkim i lubelskim

Krakowską szkołę dialektologiczną założył K. Nitsch, który dążył do odnalezienia i zbadania najstarszej postaci gwary. Szkoła krakowska w swych badaniach posługiwała się metodą historyczną i zbierała materiał wśród najstarszych mieszkańców wsi, którzy posługują się językiem wolnym od wpływów literackich.

Inna metoda badawcza wykorzystywana była w pracach dialektologicznych prowadzonych przez warszawską szkołę, której założycielem był W. Doroszewski. Metoda ta zwana metodą statystyczną dążyła do ustalenia aktualnego stanu badanej gwary i starała się śledzić kierunki rozwoju języka mówionego mieszkańców wsi.

Urbańczyk twierdzi, że nauka o dialektach ma ogromne znaczenie naukowe i praktyczne. W gwarach przechował się wielki zasób wyrazów, które w języku literackim dawno wyszły z użycia albo nigdy nie były używane. Język literacki tworzył się i rósł w oparciu o gwary: elementy gwarowe stale do niego wnikały i wzbogacały go. Słowny zapis gwary niejednokrotnie staje się źródłem lepszego poznania życia dawnego społeczeństwa przez historyka, granice faktów językowych często są granicami pewnych faktów historycznych.

Proces polegający na przenikaniu się słownictwa gwarowego i ogólnego stał się przedmiotem badań J. Kaśia, który jest autorem pracy *„Interferencja leksykalna słownictwa gwarowego i ogólnopolskiego (na przykładzie gwar orawskich)”* [Rozprawy Habilitacyjne UJ nr 285 Kraków 1995]. Pojęcie interferencji leksykalnej autor definiuje „...jako złożony zespół czynników wewnątrzsystemowych (stopień podobieństwa formalnego i semantycznego), socjalnych, sytuacyjnych, czy psychologicznych, stymulujących wybór określonego wariantu leksykalnego w konkretnej

wypowiedzi” [Kaś 1995s. 14] Punktem wyjścia rozważań była próba definicji wyrazu gwarowego, który rozumiany jest „...jako jednostka leksykalna, w której miejsce użytkownik gwary w kontakcie z osobą posługującą się kodem niegwarowym, stara się wprowadzić jednostkę z tegoż kodu ...” [Kaś 1995 s 15]. Materiał do badań został zebrany wśród mieszkańców wsi Piekielnik drogą przysłuchiwania się swobodnym rozmowom, zarówno w sytuacji oficjalnej, jak i nieoficjalnej. Przedmiotem badań jest proces wzajemnego oddziaływania słownictwa gwarowego i ogólnopolskiego, który zachodzi na płaszczyźnie stykania się ze sobą dwóch typów kulturowych, których reprezentantami są gwara i język ogólny.

Obecnie obserwuje się znaczne zanikanie gwar. Proces ten związany jest z wieloma czynnikami. Dzisiaj ludność wiejska w takim samym stopniu jak mieszkańcy miast ma dostęp do mediów, prasy, książek i w ten sposób kontakt z językiem ogólnym hamuje rozwój gwar a nawet prowadzi do całkowitego ich wyeliminowania.

Dlatego tak ważne jest, aby prace z dialektologii ciągle się rozwijały, ponieważ słownictwo gwarowe jest odzwierciedleniem naszej kultury i należy je dokumentować.

O słownictwie gwarowym powstają wciąż nowe prace, ale stan badań wymaga uaktualnianych uzupełnień.

W Zeszytach Naukowych WSP w Szczecinie zostały zamieszczone dwa artykuły H. Pszczółkowskiej-Rózanek „*Integracja słownictwa z zakresu gospodarstwa wiejskiego we wsiach Reptowo i Warchlino powiatu starogardzkiego*” mówiące przede wszystkim o słownictwie z zakresu gospodarstwa wiejskiego, obrzędów i życia codziennego mieszkańców badanych wsi. Materiał badawczy został zebrany i podzielony na grupy zagadnieniowe według tematyki pytań. Składa się on z dwunastu części,

wśród których znajdują się nazwy naczyń kuchennych, naczyń gospodarskich i posiłków.[ZN WSP Szczecin 1975].

C. Rogan-Chorzępa w swej pracy „*Integracja słownictwa z zakresu obrzędów i życia codziennego we wsi Chwarstnica powiatu gryfińskiego*” badała słownictwo z zakresu życia codziennego. W kręgu szczególnych zainteresowań autorki znalazł się obrzęd wypiekania chleba i proces domowego wyrobu serów. [ZN WSP Szczecin, z.13].

Słownictwem związanym z nazwami sprzętów domowych zajmowała się M. Krasowska, autorka artykułu „*Z badań nad nazwami sprzętów domowych w gwarach północno-wschodniej Polski*”. [Polszczyzna północno-wschodnia. Metodologia badań językowych, {2}].

Ze sporadycznymi wzmiankami dotyczącymi słownictwa związanego z gospodarstwem domowym w języku mówionym spotykamy się w pracy J. Kowalik „*Regionalizmy leksykalne w mowie mieszkańców Krakowa*” [Prace Językoznawcze, z. 79].

M. Woźny jest autorem pracy „*Gwarowe synonimy nazwy piekarnik*” [PJ 1979], w której przedstawia wynik swych badań nad funkcjonowaniem gwarowej nazwy urządzenia kuchennego, służącego do pieczenia. Materiał badawczy został zebrany na terenie całej Polski i obejmuje 23 różne określenia gwarowe odnoszące się do jednego desygnatu, są to min. *Bęben, bratkasta, bratnik, bratrura, duchówka, piecznik, szabaśnik*.

Z roku 1893 pochodzi praca E. Majewskiego „*Nazwy ludowe kartofla i ich słoworód*”, w której autor przedstawił ponad sto nazw kartofla a także podał pochodzenie tych nazw [PF IV 1893].

W roku 1926 J. Rostafiński w swej pracy „*O nazwach ćwikły, buraków i barszczu*” badał w jaki sposób w ówczesnym języku funkcjonują nazwy związane z burakiem ćwikłowym i jego przetworami. [Sprawozdanie z Czynności i Posiedzeń Polskiej Akademii Umiejętności XXI, 1916, nr 3].

J. Wasilewska w swoich artykułach „*Jeszcze o sprawach słownictwa kucharskiego*”, które ukazały się w „*Poradniku Językowym*” bada nazwy różnych potraw i naczyń kuchennych.[PJ 1926].

Nazwami produktów spożywczych i posiłków zajmowała się W. Jostowa, która badała nazwy posiłków funkcjonujące w języku mieszkańców Podhala. [PJ 1954].

Podobnymi badaniami zajmował się J.P. Dekowski, który badał nazwy posiłków ludu łęczyckiego. [Łódź 1964]

W. Sierakowski zajmował się badaniem słownictwa mieszkańców okolic Kielc, Pińczowa i Jędrzejowa. Zakres jego badań obejmował słownictwo związane z nazwami potraw, ciast i chlebów.[PJ 1983].

H. Koprowski w swym artykule „*Tradycyjne przetwórstwo żywności*’, bada słownictwo związane z żywnością. Materiał do badań został gromadzony wśród mieszkańców Warmii i Mazur. [Wrocław 1959]

W „*Przeglądzie Filologicznym*” znajdują się ciekawe prace J. Smyła dotyczące nazw ludowych galarety i kromki chleba.[PF 1969-1974]. Materiał do opracowania ludowych nazw galarety został zebrany w 338 miejscowościach na terenie całego kraju. Autor zaobserwował, że istnieje bardzo dużo nazw określających jeden desygnat, z czego najczęściej pojawia się *galareta* jako zapożyczenie z j. łac. „*galatus*” - zamrożony.

Liczną grupę nazw, odnoszących się do galarety, stanowią nazwy związane z niską temperaturą w jakiej powstaje ten posiłek. Są to nazwy takie jak studzielina, zimne nogi.

Podobnie zbadane jest słownictwo dotyczące nazw kromki chleba. Autor przytacza kilka nazw odnoszących się do kromki, które funkcjonują w polskich dialektach. Są to przede wszystkim pajda, skibka, piętka.

Przytoczone powyżej artykuły są dowodem na to, że słownictwo z zakresu gospodarstwa domowego nie było celem badania językoznawców,

służyło jedynie charakterystyce języka mówionego mieszkańców badanych regionów. Bez wątplenia jednak słownictwo gwarowe należy ciągle poznawać i badać ponieważ stanowi ono cenne źródło wiadomości na temat życia społeczno-kulturowego ludzi.

draganowa.info

III. OPIS TERENU BADAŃ

1) Położenie, warunki klimatyczno – krajobrazowe.

Draganowa położona jest w Beskidzie Niskim, w zachodniej części byłego województwa krośnieńskiego. Wieś graniczy z Sulistrową, Kobylanami i Pałacówką od północy, od strony południowej z Głojscami i Górą Iwielskimi. Draganowa leży w malowniczej dolinie pomiędzy Łysą Górą a Makowiskami. Krajobraz wsi posiada wiele swoistego piękna, typowego dla okolic Podkarpacia. Przez środek wsi przepływa rzeka Iwelka, do której wpada część potoków. Najwyższe wzniesienie to góra „Dragan” – 435,7 m n.p.m. Wieś otoczona jest lasami liściastymi oraz sosnowo-świerkowymi. Klimat posiada cechy klimatu podgórskiego z długimi, mroźnymi i wietrznymi zimami, lata są zwykle ciepłe ze sporą ilością opadów.

Draganowa jest wsią zwartą, ciągnie się po dwóch stronach wąskiej, asfaltowej drogi. Draganowę od najbliższego miasteczka Dukli dzieli odległość 9 km, natomiast od miasta Krosna – 20 km. Wieś wchodzi w skład gminy Chorkówka.

2) Nazwa miejscowości

Kazimierz Rymut w swej pracy pt. *Nazwy miejscowe dawnego powiatu bieleckiego* podaje iż nazwa wsi **Draganowa** pochodzi od nazwy osobowej „*Dragan*” (Drogomir, Drogosław). Pod taką postacią nazwę wsi spotykamy

po raz pierwszy w roku 1366 w *Aktach Grodzkich i Ziemskich*. [Rymut, 1978, 32].

Następnie w roku 1377 w tym samym dokumencie nazwa wsi brzmi **Droganowa**. W roku 1419 ukształtowała się nazwa wsi, która istnieje po dzień dzisiejszy – **Draganowa**. [Rymut, 1978, 32].

Wśród starszych mieszkańców krąży legenda o powstaniu nazwy wsi od budowy nowej drogi wiodącej do wschodniej granicy Polski. Istnieje również inna legenda o nazwie wsi, która głosi że nazwa miejscowości pochodzi od rozegranej na tym terenie bitwy z udziałem wojsk dragońskich.

Nazwa **Draganowa** oznacza nazwę całej wsi, która dzieli się na poszczególne części o swych własnych nazwach: **Góra, Dół, Kolonia, Potok, Przysiółek, Zapłocie, Szczerbówkę i Łon**.

3) Historia

Pierwsza wzmianka o istnieniu wsi pochodzi z **1366** roku, kiedy to Draganowa była w rękach rodu **Borgiów**, a następnie należała do kanclerza **Janusza Suchego – Włoka**. Kanclerz następnie przekazał wieś swoim bratankom, akt ten potwierdził król **Kazimierz Wielki**. W **1377** r, bracia **Jakusz, Domrat, Przeclaw i Janusz** podzielili się otrzymanymi dobrami i wieś przeszła w ręce **Jakusza**. Podział ten zatwierdziła **królowa Jadwiga** w Krakowie 1. XII. 1385 r. Draganowa następnie należała do **Jana i Jakuba Kobyleńskich** . Kolejnym właścicielem wsi był **Stanisław Bolikowski**, a w latach **1880 – 1898** wieś należała do **Czesława Kobuzowskiego**.

Za czasów ostatniego właściciela wieś liczyła około 530 mieszkańców, 122 domy i zajmowała obszar 463m kwadratowych. Draganowa posiadała swój młyn wodny, karcznię ze sklepem prowadzoną przez żyda **Herszczkę**.

Koniec wieku XIX i początek XX to dla wsi trudny okres. Draganowa była bardzo rozdrobniona, utrzymywała się jedynie z rolnictwa, które było bardzo słabo rozwinięte. Ziemia uprawiana była w wąskie, czteroskibowe zagony bardzo prymitywnymi narzędziami. Siłę pociagową stanowiły krowy, natomiast najczęściej używanymi narzędziami były cepy, sierpy, drewniane pługi i brony. Gospodarstwo było jedynym źródłem utrzymania wiejskich rodzin, toteż wielu mężczyzn migrowało w poszukiwaniu pracy do miast.

Chłopi w Draganowej mieszkali w drewnianych domach krytych słomianą strzechą. Typowy wiejski dom składał się z części mieszkalnej, stajni i stodoły. Budowany był z drewnianych pali mocowanych mchem leśnym i błotem. Izba nie posiadała podłogi, tylko tzw. klepisko. W kurnej chacie najczęściej była tylko jedna izba mieszkalna, która pełniła różne funkcje: kuchni, sypialni i pokoju dziennego. W izbie znajdowała się kuchnia z kominem, przedłużeniem kuchni był piec z nalepą, służącą do spania. Domy wiejskie nie posiadały kominów, dym wydostawał się przez otwór w dachu lub przez małe okna – stąd nazwa „kurna chata”. W każdym wiejskim domu znajdowało się łóżko, żerdka na ubrania, cebrzyk na wodę, kufer, psycha, drewniane stoliki i ławy. Ściany były bielone wapnem i wisały na nich obrazy z wizerunkami świętych. Obok chaty znajdowała się studnia, wodę z niej wyciągano za pomocą żurawia.

W Draganowej przed I wojną światową chłopi nosili bardzo skromne, lniane ubrania. Kobiety ubierały się w lniane spódnice i fartuszki, kaftan i kolorową chustkę zarzuconą na plecy. Mężatki na głowie miały czepiec. Zwykle chodziło się boso lub w słomianych sandałach. Strój męski składał się ze spodni szytych z konopnego płótna, lnianej koszuli i rzemiennego pasa. Od święta chłopi ubierali się w sięgającą kolan kapotę, drewniane lub skórzane trzewiki i kapelusz. Ubiór chłopów z Draganowej niewiele różnił się od ubioru chłopów z innych regionów Polski XIX w.

Po I wojnie Draganowa powoli zaczęła się rozwijać. Obok rolnictwa źródłem dochodu materialnego stał się przemysł naftowy. Dogodne położenie na utworach fliszowych, gdzie występowała ropa i gaz, stało się przyczyną wybudowania w 1935 r kopalni ropy naftowej. Po wojnie rozpoczęła działalność szkoła wiejska, gdzie dzieci zdobywały podstawowe wiadomości. W 1931r we wsi powstały pierwszy młyn wiatrakowy i kuźnia. W 1936r rozpoczął działalność Ośrodek Stronnictwa Ludowego.

Draganowa w latach 1918 – 1939 zajmowała obszar 480 ha i liczyła 737 mieszkańców.

8 września 1939 roku Niemcy hitlerowskie rozpoczęły okupację regionu krośnieńskiego, wtedy to wieś zetknęła się z okrucieństwem II wojny światowej. Wielu mieszkańców okupanci wywieźli do III Rzeszy na przymusowe roboty lub do obozów koncentracyjnych. Żołnierze niemieccy zabierali mieszkańcom cały dobytek, opór karany był śmiercią.

W walkach o Przełęcz Dukielską brały udział oddziały partyzanckie z Draganowej. Starsi mieszkańcy wsi mówią, że walka była tak zacięta, że we wsi rzeka płynęła krwią. Wyzwolenie przyszło 10 IX 1944 r.

Wieś po wojnie zniszczona była w 80% , ale powoli wracała do równowagi. Uruchomione zostały warsztaty rzemieślnicze, otwarto nową kopalnię ropy, rozwijało się rolnictwo. W 1947 roku w Draganowej założono Polską Partię Socjalistyczną, która później przekształciła się w PZPR. Wieś powoli zaczęła się rozwijać.

4) Tradycje i zwyczaje.

Charakterystyczną cechą każdej wsi jest jej odrębność tradycji i kultywowanych zwyczajów. Również Draganowa posiada swe zwyczaje, tradycje i obrzędy. Mieszkańcy wierzyli w różne wróżby, przysłowia, sny i przesady. Wierzono, że kraczące wrony, kobieta z pustym wiadrem zawsze sprowadzały nieszczęście. Niektórzy ludzie posiadali zabijające spojrzenia – tzw. „uroki”, które należało szybko zażegnać. Mieszkańcy nigdy nie gasili pożarów od pioruna, nie pożyczali nic w wigilię Bożego Narodzenia bo mogli na siebie sprowadzić nieszczęście. W Boże Narodzenie młodzi chłopcy chodzili po domach i kolędowni w zamian za „szczodroki”. Każda niezamężna panna w bożonarodzeniowy wieczór czekała na chłopców, którzy przyjdą na „śmiec”. Wierzono bowiem, że taka panna wyjdzie za mąż w ciągu roku. Na święta Wielkiej Nocy również kultywowało się różne tradycje. Wracając ze święcenia należało obejść ze święconką cały dom, aby w domu gościła pomyślność. W Draganowej w wigilię Zielonych Świątek istnieje tradycja robienia sobie różnych wymyślnych psikusów. Rano, gdy gospodarze wstają nie są zdziwieni, gdy pod drzwiami zobaczą kopę siana lub wóz drabiniasty na dachu stodoły.

Wśród mieszkańców rozpowszechniła się wiara w prorocstwo snów. Gdy komuś śnił się ksiądz to była to zła wróżba. Jeżeli ktoś przez sen spogląda przez okno lub widzi jezioro, oznacza to że zbliża się śmierć. Wierzono, że ogień to znak kłótni, woda to oznaka bogactwa, a małe dziecko oznacza narodziny.

Jeżeli we wsi ktoś zachorował to wzywano znachorkę, która za pomocą zaklęć i ziół uzdrawiała chorego.

Najważniejszym i jednocześnie najpiękniejszym zwyczajem we wsi było wesele, które trwało nawet kilka dni. Rozpocząło się zmówinami w domu panny młodej, na których wybranek prosił o jej rękę. W przeddzień wesela pan młody urządzał sobie tzw. odprawiny, czyli pożegnanie stanu kawalerskiego.

Dzień wcześniej w domu swaszki rozpoczynała się zabawa z orkiestrą. Później orszak weselny wyruszał po drużbę. W dniu wesela pannę młodą do ślubu przygotowywały druhny i czekano na pana młodego. Gdy wybranek z orkiestrą i swatami przybył do narzeczonej, to wpierw musiał ją odnaleźć, bo była ukryta w domu. Potem odbywało się błogosławieństwo i wszyscy wyruszyli do kościoła. Po ślubie odbywało się przyjęcie weselne w domu panny młodej. Ucztowano, tańczono i bawiono się aż do rana. Na koniec odbywały się oczepiny panny młodej, czyli zrzucenie wianka i nałożenie czepca. Oczepiny kończyły przyjęcie, młodzi udawali się na noc poślubną.

Mieszkańcy wsi obecnie nie przywiązują tak dużej wagi do kultywowania starej, rodzimej tradycji.

5) Zabytki

Obecnie we wsi nie ma żadnych ważnych zabytków świeckich, ponieważ ostatnia „kurna chata” spłonęła w 1996 roku. W Draganowej znajdują się dwa groby nieznanego żołnierza z czasów II wojny, którymi opiekują się mieszkańcy.

Zabytki na terenie wsi wiążą się głównie z kultem religijnym, są to kapliczki sakralne, z których najstarsza pochodzi z XVIII w. Została zbudowana prawdopodobnie przez największego pijaka we wsi. Położona pomiędzy Draganową a Sulistrową, zbudowana na kształt domu (tzw.

domkowa) jest kapliczką pod wezwaniem Matki Boskiej Cudownej. Jest to najstarsza kapliczka w parafii i stanowi zabytek sakralny.

Druga wiejska kapliczka pochodzi z 1830 r i powieszona jest na przydrożnym dębie. Dąb ten ma ponad 170 lat i wysokość jego przekracza 25 m, obwód pnia wynosi 320 cm. W 1981 r został uznany za pomnik przyrody. Z XIX wieku pochodzi druga nadrzewna kapliczka, która również znajduje się na dębie. Kolejna kapliczka pochodzi z 1915 r, wybudowana została po to, aby ochraniać chłopów jadących na pola przed niebezpiecznym wąwozem znajdującym się obok drogi. Jest ona poświęcona Matce Bożej Różańcowej. Najmłodsza kapliczką we wsi jest kapliczka z 1964 r, poświęcona jest Matce Bożej z Lichenia.

6) Warunki społeczno – ekonomiczne.

Draganowa dzisiaj nie przypomina już tej wsi sprzed lat. Obecnie jest to wieś nowoczesna, powoli zapomina się o historii i tradycjach związanych z wsią. W Draganowej jest kościół, Dom Ludowy, nowa szkoła.

Kościół pod wezwaniem Matki Bożej Różańcowej został wybudowany w 1985 roku, pierwsza msza św. odbyła się 17 listopada 1985 r i wtedy biskup przemyski Bolesław Taborski dokonał uroczystego poświęcenia kościoła.

Dom Ludowy w Draganowej wybudowany został w 1983 r przez mieszkańców wsi. Obecnie jest to najdoskonalszy Dom Ludowy na terenie gminy Chorkówka. Znajduje się w nim Wiejski Ośrodek Zdrowia, Urząd Pocztowy, biblioteka wiejska i klub młodzieżowy.

W 1987 r rozpoczęła się budowa szkoły podstawowej w Draganowej. Po 15 latach pracy, we wrześniu 1999 oddano nowo wybudowaną szkołę.

Uroczyste otwarcie szkoły, w którym uczestniczył Kurator Oświaty, przedstawiciele władz gminy rozpoczęła uroczysta msza święta celebrowana przez biskupa Józefa Michalika.

Obecnie w Draganowej mieszkają 595 osoby, z czego znaczny odsetek mieszkańców (ok. 70%) to ludzie w średnim wieku i starsi. Młodzież i dzieci stanowią pozostałe 30%.

Większość ludzi we wsi posiada wykształcenie zawodowe, natomiast wykształceniem średnim pochwalić się może młodzież. Wyższe wykształcenie posiada jedynie pięć osób, ale na dzień dzisiejszy bardzo dużo ludzi młodych doksztalca się na studiach dziennych i zaocznych.

We wsi panuje duże bezrobocie zwłaszcza wśród ludzi młodych, którzy po ukończeniu szkoły nie mogą znaleźć pracy. Osoby pracujące zatrudnione są głównie w zakładach pracy w Krośnie. Najwięcej pracowników zatrudnionych jest w Krośnieńskich Hutach Szkła. Pozostali mieszkańcy utrzymują się głównie z niewielkich gospodarstw rolnych. Jednak we wsi rolnictwo powoli podupada, ponieważ nie jest opłacalne.

Ciągle przemiany społeczne, ekonomiczne i kulturalne prowadzą do przekształcenia nie tylko stylu życia mieszkańców Draganowej, np.: posiadanie zmechanizowanego sprzętu gospodarstwa domowego lub sprzętu radiofonicznego, ale także ich stanu świadomości, np.: czytanie książek czy prasy, oglądanie telewizji oraz ich sposobu myślenia i pojmowania świata. Mimo tego starają się oni zachowywać ludową tradycję, do której należą: obrzędy, przysłowia, sny, wiara w przesady, zwyczaje oraz wciąż aktualna w ich codziennej mowie gwara określana jako

„... główny składnik wiejskiego typu kultury...” [Kurek 1995, 63]

IV. CHARAKTERYSTYKA PŁASZCZYZNY FONOLOGICZNEJ, FONETYCZNEJ I FLEKSYJNEJ BADANEJ GWARY

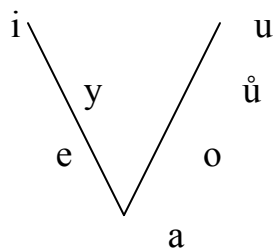
1. Wstęp

Mieszkańcy Draganowej coraz częściej uczestniczą w sytuacjach, w których używa się polszczyzny ogólnej, np.: kontakt ze środkami masowego przekazu lub kultura miejską, nauka bądź praca w miejskich ośrodkach. Jednak na co dzień czy to w gronie rodzinnym, czy to w rozmowach z sąsiadami posługują się gwara, która w Draganowej utrzymuje się stosunkowo dobrze, co zapewne wiąże się z tym, że wieś jest znacznie oddalona od miasta.

Gwara Draganowej posiada liczne i charakterystyczne cechy na płaszczyźnie fonologicznej, fonetycznej i fleksyjnej.

2. System fonologiczny

W systemie fonologicznym gwary Draganowej występuje 7 samogłoskowych fonemów ustnych.

Wszystkie one tworzą następujące pary opozycyjne:

a) opozycję lokalizacji:

|i| : |u| - |mixa| : |muxa|

|y| : |ů| - |obyty| : |obůty|

|e| : |o| - |kret| : |krot|

b) opozycję stopnia otwarcia:

|i| : |y| - |liść| : |lyść| = literackie 'iść'

|i| : |e| - |śikać| : |śekać|

|i| : |a| - |lis| : |las|

|y| : |e| - |byk| : |bek|

|y| : |a| - |lyk| = literackie 'lek' : |lak|

|e| : |a| - |cep| : |cap|

|u| : |ů| - |buk| : |Bůk| = literackie 'Buk'

|u| : |o| - |kura| : |kora|

|u| : |a| - |dux| : |dax|

|ů| : |o| - |důu| : |dou| = literackie 'daw'

|ů| : |a| - |můk| = literackie 'mazi' : |mak|

|o| : |a| - |kosa| : |kasa|.

W stosunku do języka literackiego [Encyklopedia 1978, 342 – 345] system fonologiczny gwary Draganowej jest bogatszy o fonem [ů], któremu w polszczyźnie ogólnej odpowiada [u], np.: gůra = gura.

3. System fonetyczny

System fonetyczny gwary Draganowej różni się dość znacznie od języka ogólnopolskiego w zakresie wokalizmu oraz konsonantyzmu i posiada następujące cechy:

a) brak mazurzenia,

- b) obecność międzywyrazowej fonetyki udzwieczniającej, np.: voz uopxoži, mŭćiz mašynŭm,
- c) obecność samogłosek pochylonych:
- **a** pochylone realizowane jest przez **o**, np.: stof, staro,
  - w miejscu **e** pochylonego występuje **y**, np.: syr, xlyp,
  - **o** pochylone wymawiane jest jako odrębny dźwięk **ŭ**, np.: sŭl, bŭl,
- d) neutralizację opozycji fonologicznej samogłosek **o:ŭ:u** oraz **e:y** w pozycji przed spółgłoskami nosowymi, np.: kŭm'in, kunor, ryňka,
- e) redukcję samogłosek nieakcentowanych **e > y,i** oraz **o > ŭ,u**, np.: kŭmoda, subota, luzy,
- f) realizację samogłoski **e** w miejscu literackiego **a** przed tautosylabicznym i w rozkaźnikach (2. osoba liczby pojedynczej oraz 1.i 2. osoba liczby mnogiej trybu rozkazującego), np.: godei, ŭyteimy, fstaveiŭcy,
- g) cofnięcie artykulacji samogłoski **i** do **ŭ** (1.,2.,3. osoba liczby pojedynczej czasu przeszłego rodzaju męskiego oraz trybu przypuszczającego czasowników w pozycji przed **u**), np.: xožŭu, p'ŭubys',
- h) podwojenie spółgłosek **s > ss** oraz **ś > śś**, np.: do lassa, v'isŭi,
- i) dysymilację grup spółgłoskowych w niektórych leksemach, np.:
- **kk > tk**, np.: letko,
  - **kt > xt**, np.: doxtŭrka,
  - **xž > kž**, np.: kšŭn,
  - **čt > št**, np.: štyry,
  - **ŭk > tk**, np.: dei čostku,
  - **xv > kv**, np.: zukfauy,
- j) brak przegłosu polskiego **e > o**, np.: b'iere m'ietue,
- k) mieszanie przyimków **bez, pšez**, np.: bez las, pšes čopk'i,
- l) zastąpienie spółgłoski **z** przez spółgłoskę **z** w niektórych leksemach, np.: zbonek,

- l) występowanie przyimków **v**, **z** w postaci rozszerzonej **ve**, **ze**, np.: ve vozy, ze sok'iyim,
- m) rozszerzenie artykulacyjne samogłosek **i,y,u** przed spółgłoskami półotwartymi **r,l,l,m,n,m',n'**, np.: f'iyraŋka, f'iyрма,
- n) występowanie **e** ruchomego w niektórych leksemach, np.: v'iater,
- o) dodawanie elementów protetycznych:
  - labializacji w nagłosie i śródgłosie wyrazów, np.: uoknuo, kuot,
  - prejotacji, np.: iaghiška,
  - przydechu, np.: xameryka,
- p) realizację wygłosowej samogłoski **ę** jako **e**, np.: iade du m'iasta,
- r) kontynuację wygłosowej samogłoski **ą** w postaci grupy **um**, np.: z moiŋm babŋm,
- s) wymowę samogłosek nosowych **ę** i **ą** w śródgłosie wyrazów przed spółgłoskami szczelinowymi jako **y** i **ŋ**, np.: gyši, vŋxać,
- t) antycypację miękkości, np.: v leišy.

4. System fleksyjny

W gwarze Draganowej trafiają się także pewne odmienności fleksyjne, do których zalicza się:

- a) neutralizację opozycji rodzajowej (męskoosobowy : niemęskoosobowy) polegającą na zaniku rodzaju niemęskoosobowego w liczbie mnogiej czasowników, np.: žeći uažil'i,
- b) występowanie w dopełniaczu liczby mnogiej rzeczowników rodzaju żeńskiego końcówki **-ŋf**, np.: ny umyuam se nogŋf,

- c) obecność pluralis majestaticus (tzw. dwojenia) polegającego na używaniu form czasowników w liczbie mnogiej w odniesieniu do jednej osoby (kobiety lub mężczyzny) w podeszłym wieku, np.: żadek pšyšl'i, rūpćy bapků.

5. Wnioski

W miarę konsekwentna i bogata gwara pod względem fonologicznym, fonetycznym oraz fleksyjnym utrzymuje się jeszcze u najstarszych mieszkańców Draganowej, dla których stanowi główny środek komunikacji językowej. Natomiast pozostałe pokolenia, średnie i najmłodsze, mówią gwarą zawierającą już „... *spore naleciałości literackie...*” [Kurek 1988, 50].

Gwara Draganowej obok pewnych odrębności fonologicznych, fonetycznych i fleksyjnych posiada również swoiste słownictwo, które odzwierciedla historię oraz kulturę wsi.

V. NAZWY SPRZĘTÓW KUCHENNYCH, PRODUKTÓW SPOŻYWCZYCH I POSIŁKÓW W POLSZCZYŹNIE MÓWIONEJ MIESZKAŃCÓW DRAGANOWEJ KOŁO DUKLI

1. Wstęp

Przedstawiony niżej materiał wyrazowy należy do słownictwa gwarowego mieszkańców Draganowej. Jest ułożony w słowniku w jedną szpalnę i opracowany według następujących zasad:

- a) hasłami słownikowymi są : pojedyncze wyrazy i złożenia występujące w podstawowej formie fleksyjnej,
- b) hasła ułożone są w porządku alfabetycznym,
- c) hasła w słowniku podawane są dwójako, a więc w pisowni literackiej i fonetycznym zapisie gwarowym,
- d) po transkrypcji fonetycznej hasła umieszczony jest kwalifikator rodzaju gramatycznego rzeczowników,
- e) po kwalifikatorach znajduje się definicja znaczenia hasła słownikowego,
- f) w wypadku haseł wieloznacznych kolejność poszczególnych znaczeń oznacza się cyframi rzymskimi,
- g) hasła synonimiczne oddzielone są od siebie za pomocą odpowiedniego znaku.

2. Wykaz kwalifikatorów

Skróty

ang. – angielski

czes. – czeski

franc. - francuski

grec. - grecki

gw. - gwara

łac. - łacina

mnż. – męskonieżywotny

mż. - męskożywotny

n. – nijaki

niem. - niemiecki

nmos. – niemęskoosobowy

np. – na przykład

ros. - rosyjski

rz. – rzeczownik

tur. - turecki

ukr. – ukraiński

węg. - węgierski

włos. - włoski

żeń. – żeński

zob. - zobacz

Znaki

|| - oddziela hasła synonimiczne

/./- oddziela wymowę gwarową hasła od jego zapisu literackiego

‘...’ – cudzysłów

3) Podstawa materiałowa

3.1) Nazwy sprzętów kuchennych.

B

Balia /bal'io / - rz. żeń., blaszane naczynie dawniej służące do kąpieli i do prania bielizny

Balijka / bal'iika / - rz. żeń., zob. balia

Baniak / bańok / - rz. mnż., blaszany garnek do gotowania

Baniaczek / bańoček / - rz. mnż., zob. baniak

Bańka na mleko /bańka na mlykũ / - zob. kawiarka

Baryłka / baryuka / - rz. żeń., niewielka beczułka służąca do przechowywania miodu, (niem.)

Beczka / bečka / - rz. żeń., drewniane naczynie służące do kiszenia kapusty

Beczułka / byčũuka / - rz. żeń., zob. beczka

Bieżnik / b'iyźnik / - rz. mnż., lniana, haftowana mata na ścianę

Blacha do pieczenia / bla'va dũ p'iyčyño / - to, w czym piecze się ciasto

Bojler / bũilyr / - rz. mnż., elektryczne urządzenie do ogrzewania bieżącej wody, (ang.)

Bratrura / bradrura / - rz. żeń., część pieca kuchennego, która pełniła rolę piekarnika

Brytfanka / brytfaŋka / - rz. żeń., owalne naczynie do duszenia potraw, (niem.)

Brytfanna / brytfa•na / - rz. żeń., zob. brytfanka

Butelka / butelka/ - rz. żeń., szklane naczynie z szyjką do przechowywania płynów, (franc.)

Butelecza / butelečka / - rz. żeń., zob. butelka

Butla na wino / butla na v'inũ /- pękate naczynie służące do wyrabiania wina domowej roboty

C

Ceber / ceber / - rz. mnż., drewniane naczynie dawniej używane do noszenia wody

Cebrzyk / cebżyk / - rz. mnż., zob. ceber

Cerata / cyrata / - rz. żeń., nieprzemakalna tkanina do nakrywania kuchennego stołu, (łac.)

Chlebak / xlybok / - rz. mnż., pojemnik do przechowywania chleba

Chłodnia / xuodńũ / - rz. żeń., urządzenie do przechowywania żywności w niskiej temperaturze

Chochelka / xũxelka / - rz. żeń., zob. chochła

Chochła / xũxla / - rz. żeń., to, czym nabiera się zupę

Cukiernica /cuk'iyrn'ica/ || cukierniczka / cuk'iyrn'ička / - rz. żeń., pojemnik na cukier

Czajnik / čaińik / - rz. mnż., to w czym parzy się herbatę, (ros.)

D

Denko / dyńkũ / - rz. n., nazwa tego, czym przykrywa się garnki

Deska do krojenia /deska dũ krũiyńũ / - drewniana lub plastikowa tacka do krojenia

Druszlak / drušłok / - rz. mnż., naczynie o dziurkowanym dnie służące do odcedzania, (niem.)

Dzban / źban / - rz. mnż., naczynie z uszkiem do nalewania herbaty

Dzbanek / źbanek / - rz. mnż., zob. dzban

Dziadek do orzechów / žadeg dů uůžexůf / - to, czym rozgniata się orzechy

Dzieża / žyža / - rz. żeń., drewniane naczynie do rozczyniania ciasta na chleb

Dzieżka / žyška / - rz. żeń., zob. dzieża

E

Ekspres do kawy / ekspres dů kavy / - urządzenie do parzenia kawy, (ang.)

F

Fartuch / fartux / - rz. mnż., ochronna odzież kuchenna, (niem.)

Fartuszek / fortušek / - rz. mnż., zob. fartuch

Filizanka / řil'ižanřka / - rz. żeń., porcelanowe naczynie z uszkiem do picia kawy, (tur.)

Flaczarka / flačarka / - rz. żeń., miseczka do podawania flaków

Fłaszka / flaška / - rz. żeń., zob. butelka

Foremki do ciastek / řazyuřki dů častek / - to, czym wykrawa się ciasteczka

G

Garczek /gorček/ || garnek /gornek / - rz. mnż., naczynie do gotowania posiłków

Garnuszek /gůrnušek / - rz. mnż., nieduże naczynie do picia

Gliniak /gl'iňok / - rz. mnż., garnek z gliny służący do kiszenia barszczu

Grzałka / gžouka / - rz. żeń., elektryczne urządzenie do zagotowywania wody

I

Imbryk /imbryk /- rz. mnż., naczynie do parzenia herbaty, (tur.)

J

Junkers /iũŋkers /- rz. mnż., gazowe urządzenie do ogrzewania bieżącej wody

K

Kamienniak /kam'iyńok / - rz. mnż., zob. gliniak

Kamień do ostrzenia /kam'iyń dũ uostšyńo/ - kamień na którym ostrzy się noże kuchenne

Karafka /karafka / - rz. żeń., ozdobię szlifowana butelka do nalewek, (włos.)

Kawiarka /kaw'iorka / - rz. żeń., || **banka na mleko** / **bańka na mlykũ** / - naczynie do noszenia mleka

Kieliszek /k'iył'išek / - rz. męż., to, z czego pije się alkohol

Klosz /klůš/ - rz. mnż., okrągłe naczynie na nóżce do podawania owoców i ciast, (franc.)

Korek do butelek /kuorek dũ butelyk / - to, czym zamyka się butelki

Korkociąg /kũrkoćũŋk / - rz. mnż., to, czym otwiera się butelki

Kosz na śmieci /kuoš na śm'iyći / - pojemnik do gromadzenia odpadków

Krajalnica /krajalńica /- rz. żeń., urządzenie do krojenia chleba i wędlin

Kredens /kredys/ - rz. mnż., drewniany mebel kuchenny, (franc.)

Krzesło /kšesuo/ - rz. mnż., to, na czym się siedzi

Kubek /kubek / - rz. mnż., porcelanowe lub fajjansowe naczynie do picia, (niem.)

Kuchenka mikrofalowa /kuxyŋka m'ikrŭfalovo/ || **mikrofalówka**
/ m'ikrŭfalŭfka / - rz. żeń., urządzenie, które gotuje mikrofalami
Kuchnia /kuxńo/ - rz. żeń., I miejsce przygotowania posiłków,
II elektryczne lub gazowe urządzenie do gotowania, (niem.)
kufel /kufel/ -rz. mnż., naczynie do picia piwa, (niem.)

L

Lejek /l'iiyk / - rz. mnż., to, przez co wlewa się płyny do butelek
Literatka /l'ityratka/ - rz. żeń., mała, wąska szklaneczka
Lodówka /lŭdŭfka/ - rz. żeń., - urządzenie do przechowywania żywności
w celu przedłużenia jej świeżości

Ł

Ławka /uafka/ - rz. żeń., długi, drewniany mebel do siedzenia
Łopatka do tortów / uopatka dŭ tŭrtŭf / - specjalna łyżka do podawania
tortów
Łyżeczka /uyżečka / - rz. żeń., zob. łyżka
Łyżka /uyška/ - rz. żeń., to, czym się je
Łyżka cedzakowa /uyška cyzokovo/ - dziurkowana łyżka do wyciągania
pierogów z wody

M

Malakser /malakser/ - rz. mnż., wielofunkcyjne urządzenie do
przygotowywania potraw
Mątewka /mŭntefka/ - rz. żeń., drewniany, rosochaty patyczek do
mieszania mąki w mleku
Makutra /makutra/ - rz. żeń., gliniana miska z rowkami do ucierania

Maszynka do mielenia mięsa /mašyŋka dŭ m'iylyńo m'iysa/- urządzenie do mielenia mięsa

Maśniczka / mašnička / - rz. żeń., drewniane urządzenie do ręcznego wyrobu masła

Menażka /mynaška / - rz. żeń., naczynie blaszane do przenoszenia posiłków, (niem.)

Miednica / m'iydnica/ - rz. żeń., naczynie dawniej służące do mycia

Mikser /m'ikser / - rz. mnż., wielofunkcyjne urządzenie do przygotowywania posiłków

Miotła / m'ietua / - rz. żeń., to, czym zmiata się śmieci

Misa / m'isa / - rz. żeń., zob. miska

Miska /m'iska/ - rz. żeń., naczynie służące do jedzenia zupy

Miseczka /m'isečka/ - rz. żeń., zob. miska

Młynek do kawy /muynek dŭ kavy/ - to, czym miele się kawę

Moździerz /možzyš/ - rz. mnż., naczynie do przygotowywania mikstur ziołowych, (czes.)

Myjka / myiŭk / - rz. żeń., to, czym myje się naczynia

N

Nakrętka na słoik /nakryntka na suoik/ || **zakrętka** /zakryntka/ - to, czym zakręca się słoiki

Niecka / nycka / - rz. żeń., podłużny, drewniany pojemnik na mąkę

Nożyk /nuożyk/ - rz. mnż., zob. nóż

Nóż / nŭš/ - rz. mnż., to, czym się kroi

O

Obrus /uobrus/ - rz. mnż., lniana tkanina do nakrywania stołu

Okap kuchenny / uokap kuxy•ny/ - urządzenie wchłaniające powstałą przy gotowaniu parę

Ostrzałka do noży /uostšouka dũ nožy/ - to, czym ostrzy się noże

Otwieracz do konserw / uotf'iyroč dũ kũserf / - to, czym otwiera się puszki

P

Paciocha /pačoxa/ - rz. żeń., duża drewniana łyżka

Palka do ucierania /pũuka dũ ućyraňo/ - to, czym uciera się masę

Patelnia /patelňo/- rz. żeń., naczynie służące do smażenia

Piec /p'iec / - rz. mnż., miejsce do pieczenia chleba

Pieczyk /p'iecyk/ - rz. mnż., I urządzenie do ogrzewania, II przyrząd do pieczenia

Piekarnik /p'iykarňik/ - rz. mnż., część kuchni służąca do pieczenia

Piwnica /p'iyvňica/ - rz. żeń., pomieszczenie do przechowywania zapasów na zimę

Pochłaniacz pary /pũxwanoč pary / - zob. okap kuchenny

Pociosek /pũćosek/ - rz. mnż., uchwyt do wyciągania chleba z pieca

Podomka /pũdũmka/ - rz. żeń., wierzchnie ubranie domowe

Pokrywka /puũkryfka/ - rz. żeń., nakrycie na garnki

Popielnik /pũp'iył'ňik/ - rz. mnż., część kuchni, tam gromadzi się popiół

Prodiż /prod'iš/ - rz. mnż., elektryczne urządzenie do pieczenia, (franc.)

Przetak /pšetok / - rz. mnż., duże sito do przesiewania mąki

Przykrywka /pšykryfka/ - rz. żeń., zob. pokrywka

Pucharek do lodów /puxareg dũ lodũf/ - szklane naczynie do podawania deserów, (niem.)

R

Reszo /ryšũ/ - rz. n., urządzenie do gotowania na gazie

Rondel /rũndel/ - rz. mnż., niskie naczynie do gotowania i duszenia, (franc.)

Rondelek /rũndelyk/ - rz. mnż., zob., rondel

Robot kuchenny /robot kuxy•ny/ - urządzenie usprawniające pracę w kuchni posiadające wiele funkcji, (czes.)

S

Salaterka /salatyrka/ - rz. żeń., porcelanowe lub szklane naczynie, głębsze niż talerz, do podawania sałaty, (franc.)

Scyzoryk /scyzũryk/ - rz. mnż., zob. nożyk

Serweta /syrveta/ - rz. żeń., tkanina do nakrywania kuchennej ławy, (franc.)

Serwis /syrv'is/- rz. mnż., zob. zastawa stołowa, (franc.)

Sito /šitũ/ - rz. n., to, czym się przesiewa mąkę

Sitko /šitkũ/ - rz. n., zob. sito

Słoik /suoiik / - rz. mnż., szklane naczynie do przechowywania kompotów

Słój /suũi/ - rz. mnż., zob. słoik

Sokowirówka /sũkũv'irũfka/ - rz. żeń., elektryczne urządzenie do wyciskania soku

Sokownik /sũkũv'nik/ - rz. mnż., naczynie do robienia soków przez odparowywanie

Solniczka /sũl'nička/ - rz. żeń., pojemniczek na sól

Sosjerka /sûs'iyрка/ - rz. żeń., to, w czym podaje się sól, (franc.)
Spodek /spûdek/ - rz. mnż., mały talerzyk pod filiżankę
Stolnica /stûl'ńica/ - rz. żeń., drewniany blat służący do zagniatania ciasta
Stolek /stûuek / - rz. mnż., to, na czym się siedzi
Stół /stûu/ - rz. mnż., drewniany mebel kuchenny przy którym się siedzi i jada posiłki
Suszarka /suřarka/- rz. żeń., to, na czym suszy się umyte naczynia
Szaflik /řûfl'ik/ - rz. mnż., naczynie drewniane dawniej służące do mycia
Szatkownica /řatkûvn`ica/ - rz. żeń., to, czym szatkuje się kapustę
Szczotka do butelek /řćûtka dû butelyk/ - to, czym myje się butelki
Szklanka /řklûńka / - rz. żeń., to, w czym się pije
Szmata do podłogi /řmata dû pûduog'i/- szmata do mycia podłogi

Ś

Ścierka /ścyrka/ - rz. żeń., niedługa szmatka do ścierania
Śmieciarka /řm'iyćarka / - rz. żeń., to, na co zmiata się śmieci

T

Taboret /taborek/ - rz. mnż., drewniany stołek
Tacka /tacka / - rz. żeń., to, na czym podaje się szklanki i talerze, (niem.)
Talerz /talyř/ - rz. mnż., to, z czego się je
Talerzyk /talyżyk/ - rz. mnż. zob. talerz
Tarka /tarka/ - rz. żeń., przyrząd do ścierania owoców i warzyw
Tasak /tasok/ - rz. mnż., ostry, kuchenny nóż
Termos / termos/ - rz. mnż., urządzenie podtrzymujące wysoką temperaturę napojów
Tłuczek /tuček/ - rz. mnż., to, czym ugniata się ugotowane ziemniaki

Tortownica /turtůvńica/ - rz. żeń., forma do pieczenia tortu

Trzepaczka /čšypačka/ - rz. żeń., to, czym ubija się pianę

W

Waga kuchenna /voga kuxy · no/ - to, czym waży się produkty spożywcze

Walek do ciasta /voueg dů ćasta/ - to, czym rozwałkowuje się ciasto

Waza /vaza/ - rz. żeń., naczynie do podawania zupy, (niem.)

Wek /vek/ - rz. mnż., zob. słoik

Wiadro /v'iadrů/ - rz. n., to, w czym nosi się wodę

Wiaderko /v'iaderků/ - rz. n., zob. wiadro

Widelec /v'idelyc / - rz. mnż., to, czym się je mięso

Widelczyk /v'idelčyk/ - rz. mnż., zob. widelec

Z

Zamrażalnik /zamražalńik/ - rz. mnż., część lodówki, która służy do zamrażania żywności

Zamrażarka /zamražarka/ - rz. żeń., urządzenie do zamrażania żywności

Zapalniczka /zapůlńička/ - rz. żeń., urządzenie do podpalania gazu na kuchni

Zapałka /zapůuka/ - rz. żeń., to, czym się podpała gaz

Zapaska /zůpaska/ - rz. żeń., kuchenny fartuszek do pasa

Zastawa stołowa /zastava stůuovo/ - komplet naczyń obiadowych lub śniadaniowych

Zlew /zlyf/ || **zlewozmywak** /zlyvůzmyvok/ - pojemnik z odpływem do mycia naczyń

Zmiotka /zm'iotka/ - rz. żeń., zob. śmieciarka

Zmywarka do naczyń /zmyvarka dŭ nŭčyń/ - nowoczesne elektryczne urządzenie do zmywania naczyń

Ż

Żeleźniak /žyleźńok/ - **rz. mnż.**, duży garnek służący do gotowania posiłków

draganowa.info

3.2) Nazwy produktów spożywczych i posiłków.

A

Agrest /agryst/ - rz. mnż., jadalny owoc z krzewu agrestowego o zielonej, czerwonej lub żółtej barwie i słodkawym smaku

Agrestowy dżem /agrystovy džem/, przetwór spożywczy przyrządzony z owoców agrestu, cukru i substancji zagęszczających

Agrestowy kompot /agrystovy kumpot/, napój przyrządzony z wody, cukru i owoców agrestu

Ajerkoniak /ajyrkũnok/ - rz. mnż., słodki, gęsty napój alkoholowy sporządzony ze spirytusu, cukru i żółtek, (niem.)

Alkohol /alkoxũl/ - rz. mnż., bezbarwna ciecz, która jest składnikiem wielu napojów odurzających

Amoniaczek /amuńoček/ - rz. mnż., kruche ciasteczko posypane cukrem, wypiekane z ciasta z dodatkiem amoniaku

Amoniak /amuńok/ - rz. mnż., substancja w postaci białego proszku, używana w przemyśle spożywczym, (łac.)

Ananas /ananas/ - rz. mnż., owoc rośliny tropikalnej, który kształtem przypomina szyszkę z zielonymi liśćmi, (hiszp.)

Andrut /andrũt/ - rz. mnż., I – rodzaj cienkiego, łamliwego ciasta, II – ciastko sporządzone z kilku warstw cienkiego ciasta, przełożonych masą, (niem.)

Anyż /anyš/ - rz. mnż., przyprawa roślinna stosowana do pieczywa, wódek i cukierków, (łac.)

Anyżówka /anyžũfka/ - rz. żeń., wódka z zaprawą anyżową

Arbuz /arbuz/ - rz. mnż., duży okrągły owoc o zielonej lub żółtej skórce i słodkim, wodnistym miąższu, (tur.)

Aromat do ciasta /arumat dũ ćasta/ - przyprawa do ciast zwykle w postaci olejku

Aronia /arũno/ - rz. żeń., owoc z krzewu aronii o smaku słodkawo-cierpkawym

Aroniowy sok /arũnovy sũk/ - sok z owoców aronii

B

Baba /baba/ - rz. żeń., ciasto pieczone w formie w kształcie ściętego stożka

Babeczka /babečka/ - rz. żeń., niewielkie ciastko w kształcie babki wypełnione nadzieniem i polane czekoladą

Babka /bapka/ - rz. żeń., zob. baba

Bagietka /bag`ietka/ - rz. żeń., długa, cienka bułka pieczona z mąki pszennej, (franc.)

Bakalie /bakal`iy/ - rz. nmos., suszone owoce i orzechy używane jako dodatek do ciast, lodów i deserów, (tur.)

Baleron /balerũn/ - rz. mnż., rodzaj wędliny z mięsa wieprzowego

Banan / banan/ - rz. mnż., owoc tropikalny o wydłużonym kształcie, słodkim miąższu i żółtej skórce, (hiszp.)

Bananowiec /bananũv`iyc/ - rz. mnż., placek biszkoptowy przełożony masą bananową

Bania /baño/ - rz. żeń., warzywo o kulistym kształcie, zielono-żółtej skórce i jasnym miąższu

Bandurzak /bandužok/ - rz. mnż., gwarowe określenie ziemniaka

Baranina /barańino/ - rz. żeń., mięso z barana, owcy, jagnięcia

Barszcz /boršč/ - rz. mnż., zupa z buraków ćwikłowych

Barszcz biały /boršč b`iouy/ - zob. żur

Barszcz czysty /borš• čysty/ - zupa z buraków ćwikłowych bez dodatku śmietany i mąki

Barszcz podbity /boršč pŭdb`ity/ - zob. barszcz zabelany

Barszcz zabelany /boršč zab`iylŭny/ - zupa z buraków ćwikłowych zaprawiona śmietaną i mąką

Barszcz z uszkami /boršč z uškam`i/ - zupa z buraków ćwikłowych podawana z pierożkami w kształcie uszek

Baton /batŭn/ - rz.mnż., podłużny, zwykle czekoladowy wyrób cukierniczy, (fr.)

Batonik /batŭnik/ - rz. mnż., mały baton

Bawarka /bavarka/ - rz. mnż., herbata z dodatkiem mleka, (niem.)

Bazylia /bazyliŭo/ - rz. żeń., aromatyczna przyprawa dodawana do potraw, (gr.)

Befsztyk /beštyk/ - rz. mnż., potrawa z polędwicy wołowej mocno obsmażona, a w środku zachowująca różowy kolor, (ang.)

Befsztyk tatarski /beštyk tatarski/ - potrawa z surowego mięsa wołowego, zmielonego i przyprawionego

Beza /beza/ - rz. żeń., ciasto z białek ubitych z cukrem, (fr.)

Biała kawa /b`iouo kava/ - kawa z dodatkiem mleka lub śmietanki

Białe mięso /b`ioue m`iysŭ/ - mięso o delikatnym smaku i jasnej barwie, zwykle jest to mięso drobiowe

Białe wino /b`ioue v`inŭ/ - wino o jasnej barwie

Bigos /b`igŭs/ - rz. mnż., potrawa z kapusty kiszanej lub słodkiej, grzybów i kawałków różnego gatunku mięsa, (niem.)

Biskopczyk /b`iškuopčik/ - rz. mnż., niewielkie ciastko sporządzone z ciasta biszkoptowego

Biskopt /b`iškŭpt/ - rz. mnż., lekkie, puszyste ciasto z jajek i mąki

Biszkopt z galaretką /b`iškũpt z galarytkũm/ - ciasto biszkoptowe z dodatkiem galaretki

Biszkopt z owocami /b`iškũpt z uovocam`i/ - ciasto biszkoptowe z dodatkiem różnych owoców

Biszkoptowy placek /b`iškũptovy placek/ - zob. biszkopt

Bita śmietana /b`ito śm`iytano/ - śmietana ubita z cukrem na puszystą masę, wykorzystywana jako dodatek do wypieków i deserów

Bitki /b`itk`i/ - rz. nmos., zob. kotlety

Bobkowe liście /bũpkove ľiścy/ - zob. laurowe liście

Bochenek /bũxynek/ - rz. mnż., chleb uformowany w podłużny lub okrągły kształt, (niem.)

Boczek /bũček/ - rz. mnż., część półtuszy wieprzowej silnie poprzerastana mięsem

Borówka /bũrũfka/ - rz. żeń., owoc o okrągłym kształcie i ciemnej barwie rosnący w lesie

Botwinka /bũtf`inka/ - rz. żeń., młode pędy buraków ćwikłowych wykorzystywane do przyrządzenia zupy

Bób /bũp/ - rz. mnż., roślina strączkowa

Breja /breia/ - rz. żeń., pogardliwe określenie zupy

Brukselka /brukselka/ - rz. żeń., warzywo o małych, jadalnych główkach kształtem przypominających kapustę

Brzoskwinia /bžũskf`ińa/ - rz. żeń., owoc o żółtej omszałej skórce i bardzo soczystym miąższu

Budyń /budyń/ - rz. mnż., potrawa sporządzona z mleka z dodatkiem środków zagęszczających i smakowych, (ang.)

Bulion /bul`iũn/ - rz. mnż., potrawa sporządzona na wywarze mięsnym, często podawana z żółtkiem, (franc.)

Buleczka /bũuečka/ - rz. żeń., mała bułka

Bułka /bũuka/ - rz. żeń., nieduży wypiek z ciasta pszennego, zazwyczaj o okrągłym lub lekko podłużnym kształcie

Bułka tarta /bũuka tarto/ - czerstwa drobno starta bułka służąca jako panierka

Bukiet jarzyn /bũk`iyt iażyn/ - zestaw pokrojonych jarzyn zwykle podawanych jako dodatek do drugich dań

Bukiet surówek /bũk`iyt surũvek/ - zestaw różnych surówek podawany zwykle jako dodatek do innych potraw

Buraczki ćwikłowe /bũročk`i ćfikove/ - potrawa z buraków ćwikłowych podawana jako dodatek do niektórych dań

Burak ćwikłowy /bũrok ćfikovy/ - warzywo o ciemnoczerwonej barwie wykorzystywane jako produkt do przyrządzania sałatek i surówek

C

Cebula /cybula/ - rz. żeń., warzywo o ostrym smaku i zapachu stosowane jako dodatek do wielu dań

Cebulowa zupa /cybulova zupa/ - potrawa sporządzona z wody, cebuli i innych przypraw

Ceres /ceres/ - rz. mnż., tłuszcz produkowany dawniej z olejów roślinnych wykorzystywany głównie do smażenia

Chabas /xabas/ - rz. mnż., gwarowe określenie mięsa i wędlin

Chałka /xauka/ - rz. żeń., duża pszenna bułka o półsłodkim smaku

Chałwa /xauva/ - rz. żeń., słodka twarda masa sporządzona z nasion sezamu i karmelu, (tur.)

Chleb /xlyp/ - rz. mnż., wyrób spożywczy otrzymywany z odpowiednio przygotowanego i upieczonego ciasta

Chleb czerstwy /xlyp čyrstvy/ - chleb, który utracił już swą świeżość

Chleb odpażony /xlyp uŭtpažŭny/ - nieświeży chleb, który poddany działaniu pary staje się miękki

Chleb podrobiony z mlekiem /xly• pŭdrŭb`iŭny z mlyk`iym/ - potrawa przyrządzona z przegotowanego mleka i chleba

Chleb przysmażony /xly• pšysmažŭny/ - potrawa z chleba pokrojonego na cienkie kromki i przysmażonego na złoty kolor na tłuszczu

Chłodnik /xuodńik/ - rz. mnż., zupa przyrządzona na bazie zsiadłego mleka i warzyw, podawana na zimno

Chrupka /xrupka/ - rz. żeń., produkt spożywczy, o różnych kształtach, przyrządzony zwykle z mąki kukurydzianej i dodatków smakowych

Chrust /xrŭst/ - rz. mnż., słodkie kruche ciasteczka smażone w głębokim tłuszczu

Chrzan /xšŭn || kšŭn/ - rz. mnż., przyprawa z utartego korzenia chrzanu dodawana do mięs, sosów i innych potraw

Chrzan z jajkiem /xšŭn z iaik`iym/ - potrawa przygotowana z chrzanu i jajka ugotowanego na twardo

Chrzanowy sos /xšanovy sos/ - sos przygotowany z sosu podstawowego i chrzanu

Ciastko /ćostkŭ/ - rz. n., wyrób cukierniczy sporządzony z kawałka słodkiego, upieczonego ciasta

Ciastko z dziurką /ćostkŭ z žurkŭm/ - rodzaj kruchego ciasteczka z dziurką na środku

Ciasto /ćastŭ/ - rz. n., I gęsta masa sporządzona z mąki, wody, jajek, tłuszczu i drożdży służąca jako podstawa różnych wypieków,

II popularne określenie placka

Ciełęcina /ćylyńćina/ - rz. żeń., mięso z cieleńca

Cudak /cudok/ - rz. mnż., ciasto biszkoptowe przekładane masą budyniową i owocami

Cukier /cuk`iyr/ - rz. mnż., środek używany do słodzenia, (niem.)

Cukier puder /cuk`iyr puder/ - cukier drobno zmielony wykorzystywany głównie w cukiernictwie

Cukier waniliowy /cuk`iyr vańil`iovy/ - zob. waniliowy cukier

Cukierek /cuk`ierek/ - rz. mnż., produkt spożywczy sporządzony z cukru i różnych dodatków smakowych służący do ssania

Cukinia /cuk`iño/ - rz. żeń., warzywo kształtem przypominające duży ogórek, wykorzystywane głównie jako składnik sałatek

Cybuszki /cybušk`i/ - rz. nmos., gwarowe określenie szczypiorku

Cytrusy /cytrusy/ - rz. nmos., owoce roślin cytrusowych

Cytryna /cytryna/ - rz. żeń., kwaśny, soczysty owoc z drzewa cytrynowego o żółtej barwie skórki, (łac.)

Cytrynowy kwasek /cytrynovy kfasek/ - substancja o kwaśnym smaku pozyskiwana z cytryny

Cytrynowka /cytrynůfka/ - rz. żeń., nalewka z cytryn na spirytusie

Czarna jagoda /čůrno jagůda/ - zob. borówka

Czarna kawa /čůrna kava/ - kawa naturalna bez dodatku mleka lub śmietanki

Czekolada /čykůlado/ - rz. żeń., wyrób cukierniczy z miazgi kakaowej, tłuszczu i cukru, (wł.)

Czekolada gorzka /čykůlada guoško/ - czekolada o mniejszej zawartości cukru

Czekolada mleczna /čykůlada mlyčno/ - czekolada o zwiększonej zawartości mleka

Czekoladowa masa /čykůladůvo masa/ - masa sporządzona z utartej margaryny i roztopionej czekolady, wykorzystywana w cukiernictwie

Czereśnia /čyryśńa/ - rz. żeń., niewielki okrągły owoc pestkowy o słodkawym smaku, żółtej lub czerwonej barwie, (ros.)

Czernica /čyrńica/ - rz. żeń., zob. jeżyna

Czernina /čyrńina/ - rz. żeń., zupa z krwi zwierzęcej

Czipsy /čipsy/ - rz. nmos., płatki z ziemniaków smażone w głębokim tłuszczu o różnych smakach, spożywane jako przekąska, (ang.)

Czosnek /čuśnek/ - rz. mnż., warzywo o ostrym i wyrazistym smaku i zapachu, wykorzystywane jako przyprawa lub środek wspomagający leczenie

Ć

Ćwikła /čf'ikuo/ - rz. żeń., zob. buraczki ćwikłowe

D

Danie /dańy/ - rz. n., potrawa stanowiąca samodzielny posiłek lub jego część

Danie drugie /dańy drug`i/ - potrawa stanowiąca drugą część obiadu podawana zwykle po zupie

Danie główne /dańy g'łówny/ - potrawa, która stanowi najważniejszą część posiłku

Danie jarskie /dańy iarsk`iy/ - danie, które nie zawiera mięsa i jest przyrządzone z warzyw lub produktów mącznych

Danie mięsne /dańy m`iysne/ - potrawa przyrządzone z mięsa

Danie pierwsze /dańy p`iyrše/ - potrawa podawana jako pierwsza w kolejności na obiad

Danonki /danũŋk`i/ - rz. nmos., nazwa firmowa popularnego deseru dla dzieci sporządzonego z serka homogenizowanego

Delicja /dyɫ'ic`io/ - rz. żeń., I ciasteczko biszkoptowe z galaretką polane czekoladą, II określenie czegoś niezwykle smacznego

Deser /dysyr/ - rz. mnż., zwykle słodkie danie podawane na koniec posiłku, (franc.)

Dokładka /dũkuatka/ - rz. żeń., zob. repeta

Draże /draże/ - rz. nmos., słodkie cukierki o niewielkim okrągłym kształcie

Drobiowa szynka /drũb`iovũ ŝynka/ - szynka sporządzona z mięsa drobiowego

Drobiowe mięso /drũb`iove m`iysũ/ - mięso z ptactwa domowego stanowiące podstawę wielu dań

Drops /drũps/ - rz. mnż., twardy cukierek w postaci krążka zapakowanego w papierowy rulon

Drożdże /drũżze/ - rz. nmos., substancja służąca do spulchniania ciasta i do fermentacji wina

Drożdżowe ciasto / drũżzove ciastu/ - ciasto przyrządzone z dodatkiem drożdży

Drożdżówka /drũżżũfka/ - rz. żeń., słodka bułka wypiekana z ciasta drożdżowego

Duszone mięso /duŝũne m`iysũ/ - potrawa z mięsa długo gotowanego

Dynia /dyńũ/ - rz. żeń., zob. bania

Dżem /żym/ - rz. mnż., przetwór owocowy sporządzony z rozgotowanych owoców, cukru i substancji zagęszczającej, (ang.)

E

Esencja /esys`io asys`io/ - rz. żeń., napar z liści herbaty

F

Farsz /farš/ - **rz. mnż.**, specjalnie przygotowana masa, która służy do nadziewania potraw, (franc.)

Fasola /fasùla/ - **rz. żeń.**, roślina strączkowa wykorzystywana jako składnik wielu potraw, (łac.)

Fasolka po bretońsku /fasùlka pũ brytũisku/ - zupa sporządzona z fasoli, wędliny, cebuli, koncentratu pomidorowego i przypraw

Fasolowa zupa /fasùlovo zupa/ - zupa z fasoli

Faworki /favork`i/ - **rz. nmos.**, zob. chrust

Filet /filyt/ - **rz. mnż.**, płat mięsa różnego gatunku, bez kości wykorzystywany głównie do smażenia, (franc.)

Flaczki /flačk`i/ - **rz. nmos.**, potrawa przyrządzona z pokrojonych na paski żołądków wołowych lub wieprzowych odpowiednio przyprawionych, (niem.)

Frykas /frykas/ - **rz. mnż.**, wymyślna, wyszukana potrawa, (franc.)

Frytki /frytk`i/ - **rz. nmos.**, ziemniaki pokrojone w słupki i usmażone na złoty kolor w głębokim oleju, (franc.)

Fusy /fusy/ - **rz. nmos.**, pozostałości na dnie naczynia, w którym zaparzone kawę lub herbatę, (łac.)

G

Galareta /galaryta/ - **rz. żeń.**, potrawa sporządzona z nówek wieprzowych lub innego gatunku mięsa, która tworzy zastygłą masę, (niem.)

Galaretka /galarytka/ - **rz. żeń.**, słodki deser w postaci zastygłej masy przyrządzony z dodatkiem różnych owoców

Głęb /guũmp/ - **rz. mnż.**, środek, który zostaje wycięty z główki kapusty

Gofry /gũfry/ - **rz. nmos.**, wafle podawane z różnymi dodatkami, spożywane na gorąco, (franc.)

Golonka /gólŏŋka/ - rz. żeń., potrawa sporządzona z części szynki wieprzowej podawana z musztardą i chlebem

Gołąbki /gŏuŏmpk`i/ - rz. nmos., potrawa z kaszy lub ryżu z dodatkiem mięsa mielonego zawijana w liście kapusty

Goździki /gŏż`ik`i/ - rz. nmos., przyprawa korzenna do ciast i przetworów

Groch /grŏx/ - rz. mnż., warzywo o okrągłym kształcie i słodkim smaku wykorzystywane jako składnik wielu potraw

Grochowa zupa /grŏxovŏ zupa/ - zob. grochówka

Grochówka /grŏxŏfka/ - rz. żeń., zupa z grochu

Groszek konserwowy /grŏšek kŏsyrvovŏ/ przetwór spożywczy sporządzony z zielonego groszku w zalewie, hermetycznie zamkniętego

Groszki /grŏšk`i/ - rz. nmos., słodkie okrągłe cukierki o różnych smakach

Gruszka /grŏška/ - rz. żeń., słodki owoc o żółtej, czerwonej lub zielonej barwie skórki wykorzystywany na przetwory, konfitury lub spożywany na surowo

Gryczana kasza /gryčanŏ kašŏ/ - kasza z ziaren gryki

Grysik /gryšik/ - rz. mnż., zob. kasza manna, (niem.)

Grzaniec /gżańyc/ - rz. mnż., grzane wino z przyprawami korzennymi

Grzanki /gżaŋk`i/ - rz. nmos., pokrojone kromki pieczywa przysmażone na złoty kolor podawane jako samodzielne danie lub dodatek do innej potrawy

Grzybki marynowane /gżybk`i marynŏvane/ - grzybki w zalewie octowej, podawane jako przystawka lub składnik sałatek

Grzybowa zupa /gżybŏvŏ zupa/ - zupa z grzybów

Grzybowy sos /gżybŏvy sos/ - sos przygotowany z sosu podstawowego i grzybów

Grzyby /gżyby/ - rz. nmos., organizmy rosnące głównie w lesie, ze względu na swe walory smakowe stanowią ceniony składnik wielu potraw

Grzyby smażone /gžyby smažũne/ - potrawa z grzybów smażonych na tłuszczu z dodatkiem cebulki

Gulasz /gulaš/ - rz. mnż., potrawa z kawałków podsmażonego mięsa, duszonego z cebulką i innymi przyprawami, (węg.)

H

Hamburger /ɣamburger/ - rz. mnż., okrągły kotlet z mielonej wołowiny lub innego gatunku mięsa podawany zwykle z bułką i sałatą, (ang.)

Herbata /ɣyrbata || arbata/ - rz. żeń., napój przyrządzony z liściastej lub granulowanej herbaty zalewanej wrzątkiem i podawanej z dodatkiem cukru, cytryny lub soku, (łac.)

Herbatnik /ɣyrbatník/ - rz. mnż., małe kruche ciasteczko podawane zwykle do herbaty

Hreczka /ɣrečka/ - rz. żeń., zob. gryczana kasza

I

Indycze mięso /iindyče m'ysŃ/ - białe mięso z indyka

Inka /iŃka/ - rz. żeń., nazwa kawy zbożowej

J

Jabcok /iapcũk/ - rz. mnż., określenie taniego wina sporządzonego z jabłek

Jablecznik /iabuečńik/ - rz. mnż., zob. szarlotka

Jabłko /iapkũ/ - rz. mnż., owoc jabłoni o soczystym miąższu i żółtej, czerwonej lub zielonej barwie skórki spożywane na surowo lub stanowiące składnik wielu potraw i przetworów

Jabol /iabũl/ - rz. mnż., określenie wina niskiego gatunku

Jabuda /iabuda/ - rz. żeń., gwarowe określenie szczawiu

Jajecznica /iaiyčnica/ - rz. żeń., potrawa z jaj rozbełtanych i usmażonych na patelni

Jajo /iaiũ/ - rz. n., pot. jajo ptactwa domowego wykorzystywane w przemyśle spożywczym jako składnik wielu potraw

Jajo na miękko /iaiũ na m`iykũ/ - jajo ugotowane w wodzie w taki sposób, że białko ścina się a żółtko pozostaje jedynie lekko ścięte

Jajo na twardo /iaiũ na tfardũ/ - jajo ugotowane tak, że żółtko i białko jest ścięte

Jajo sadzone /iaiũ sażũne/ - jajko usmażone na tłuszczu tak, że pozostaje lekko ścięte

Jajo w majonezie /iaiũ v maiũneży/ - potrawa z jajka ugotowanego na twardo i polanego majonezem

Jarzyńka /iażyńka/ - rz. żeń., przyprawa w postaci drobno pokrojonych i ususzonych jarzyn

Jarzynowa zupa /iażyńovũ zupa/ - zupa z jarzyn

Jarzyńy /iażyńy/ - rz. mnos., zob. warzywa

Jedzenie /iyżyńy/ - rz. n., to, co się spożywa

Jeżyna /iyżyńa/ - rz. żeń., owoc o ciemnofioletowej barwie rosnący zwykle w lesie, kształtem przypomina owoc maliny

Jęczmienna kasza /iyčm`i•nũ kaša/ - kasza z ziaren jęczmienia

Jogurt /iogurt/ - rz. mnż., napój z sfermentowanego mleka z dodatkami smakowymi, (tur.)

K

Kabanos /kabanũs/ - rz. mż., cienka, wędzona wędlina sporządzona z mięsa wieprzowego, wołowego lub końskiego

Kakao /kakao/ - rz. n., I produkt spożywczy stosowany do pieczenia, II napój przygotowany z mleka z dodatkiem kakao

Kalafior /kalafiur/ - rz. mnż., warzywo o białych pędach uformowanych w kulę, (wł.)

Kalafiorowa zupa /kalafiurovu zupa/ - zupa przyrządzona z dodatkiem kalafiora

Kanapka /kanapka/ - rz. żeń., kromka pieczywa z różnymi dodatkami

Kapusta /kapusta/ - rz. żeń., I warzywo o okrągłym kształcie i liściach zbitych w główki, II potrawa przyrządzona z kapusty, (wł.)

Kapusta czerwona /kapusta červonu/ - kapusta o czerwonej barwie wykorzystywana głównie do przyrządzania sałatek i surówek

Kapusta kiszona /kapusta k`išuo/ - kapusta drobno poszatkowana, zasolona i poddana procesowi kiszenia najczęściej w drewnianych beczkach

Kapusta z grochem /kapusta z grechom/ - potrawa z gotowanej kapusty i grochu

Kapusta zasmażana /kapusta zasmażuo/ - potrawa przyrządzona z kapusty zasmażanej ze śmietaną i przyprawami

Kapusta wigilijna /kapusta w ig`il`iuo/ - kapusta przyrządzona z grzybami i grochem, spożywana podczas kolacji wigilijnej jako jedno z tradycyjnych dań

Kapuśniak /kapušuok/ - rz. mnż., zupa przyrządzona z kapusty, warzyw i wędliny

Karkówka /karkufka/ - rz. żeń., bardzo wartościowe mięso z karku zwierząt rzeźnych

Karmel /karmel/ - rz. mnż., brązowa masa powstała z przypalonego cukru wykorzystywana w cukiernictwie, (franc.)

Karmelek /karmelek/ - rz. mnż., cukierek z karmelu

Kartofel /kartufel/ - rz. mnż., warzywo o jadalnych bulwach, (niem.)

Kartoflana mąka /kartúflanú múnka/ - mąka z kartofli

Kartoflanka /kartúflanka/ - rz. żeń., zupa przyrządzona z kartofli

Kasza /kaša/ - rz. żeń., produkt spożywczy powstały z ziaren zbóż

Kasza manna /kašo ma•na/ - drobna kasza z pszenicy lub kukurydzy, grysik

Kaszanka /kašana/ - rz. żeń., rodzaj wędliny przyrządzonej z kaszy i krwi zwierzęcej

Kawa /kava/ - rz. żeń., I napój z ziaren kawy, II drobno zmielone ziarna kawy, z których przygotowuje się napar, (tur.)

Kawa naturalna / kava naturalno / - napój sporządzony z kawy bez dodatku mleka i śmietanki

Kawa prawdziwa /kava provz`ivo / - zob. kawa naturalna

Kawa rozpuszczalna /kava rúspuščalno/ - prawdziwa kawa w postaci proszku, który łatwo się rozpuszcza w gorącej wodzie

Kawa zbożowa /kava zbuůžovo/ - kawa z palonych ziaren zbóż

Kawa z mlekiem /kava z mlyk`ijno/ - napój z kawy z dodatkiem mleka

Kecup /kečup/ - rz. mnż., przyprawa do potraw sporządzona z pomidorów i przypraw w postaci gęstego sosu, (ang.)

Kefir /kefir/ - rz. mnż., napój z sfermentowanego mleka, (tur.)

Keks /keks/ - rz. mnż., wąskie ciasto biszkoptowe z bakaliami, (ang.)

Kielbasa /k`iyubasa/ - rz. żeń., gatunek cienkiej wędliny zrobionej ze zmielonego mięsa odpowiednio przyprawionego i włożonego do jelita

Kielbasa na gorąco /k`iyubasa na gúrúncó/ - gotowana kiełbasa spożywana z chlebem i musztardą

Kielbasa swojska /k`iyubasú sfoiskú/ - kiełbasa własnej, domowej roboty

Kisiel /k`ișyl/ - rz. mnż., potrawa z mąki ziemniaczanej, owoców i wody mająca galaretowatą konsystencję

Kiszeniak /k`ișyńúk/ - rz. mnż., niewielki ogórek przeznaczony do kiszenia

Kiszka /k`iška/ - rz. żeń., zob. kaszanka

Kiszone ogórki /k`išũne uũgũrk`i/ - ogórki zalane słoną zalewą i odstawione do ukiśnięcia

Kiwi /k`iv`i/ - rz. mnż., owoc tropikalny o zielonym soczystym miąższu i omszałej skórce

Kleik /klyiik/ - rz. mnż., dietetyczna potrawa z kaszy lub ryżu

Klops /klũps/ - rz. mnż., potrawa z mielonego mięsa odpowiednio przyprawionego i upieczonego w całości, może być spożywana na zimno lub gorąco

Klopsiki /klũpsik`i/ - rz. nmos., niewielkie okrągłe kotleciki z mięsa mielonego

Kluski /klũsk`i/ - rz. nmos., potrawa z ciasta zagniatanego z mąki, jajek i wody, spożywana jako samodzielne danie lub dodatek do innej potrawy

Kluski śląskie /klũsk`i ślũsk`iy/ - okrągłe kluski z ciasta sporządzonego z mąki i ugotowanych ziemniaków

Kluski tarte /klũsk`i tarte/ - kluski sporządzone z tartych ziemniaków i ugotowane w osolonej wodzie.

Kluski z paciarką /klũsk`i z paćarkũm/ - zob. kluski tarte

Kminek /km`inek/ - rz. mnż., przyprawa o charakterystycznym smaku i zapachu dodawana do różnych potraw, (gr.)

Kogel-mogel /kũgyl-mũgyl/ - rz. mnż., deser przyrządzony z utartego z cukrem surowego żółtka

Kokos /kokos/ - rz. mnż., owoc palmy kokosowej wykorzystywany w przemyśle spożywczym w postaci wiórek, oleju itp., (port.)

Kokosanka /kũkũsaŋka/- rz. żeń., ciastko polane czekoladą i posypane kokosem

Kolacja /kũlac`ia/ - rz. żeń., posiłek zjadany wieczorem

Kołacz /kuouoč/ - rz. mnż., okrągły chleb pieczony zwykle na różne uroczystości

Komboły /kũmbouy/ - rz. nmos., rodzaj klusek z tartych ziemniaków, które nadziewane są serem

Kompot /kũmpot/ - rz. mnż., napój przyrządzony z wody, owoców i cukru

Koncentrat pomidorowy /kũncyntrat pũm`idorovy/ - zob. przecier pomidorowy

Konfitura /kũf`itura/ - rz. żeń., przetwór owocowy sporządzony z owoców smażonych z dużą ilością cukru, (franc.)

Konserwa /kũserva/ - rz. żeń., szczelnie zamknięty przetwór spożywczy przystosowany do długiego przechowywania

Koper /kuoper/ - rz. mnż., roślina o wyrazistym zapachu stosowana jako dodatek do różnych potraw

Kopytka /kũpytka/ - rz. nmos., rodzaj klusek przyrządzonych z ziemniaków, mąki ziemniaczanej i pszennej

Korniszony /kũrn`išũny/ - rz. nmos., ogórki marynowane w zalewie octowej

Kostka rosółowa /kuũscka rũsouovo/ - suchy koncentrat zawierający jarzyny, mięso i przyprawę stosowany do zup

Kości /kuośc`i/ - rz. nmos., części zwierząt hodowlanych wykorzystywane do przyrządzania wywarów na zupy

Kotlet /kũtlyt/ - rz. mnż., potrawa z różnego gatunku mięsa, warzyw lub ziemniaków obsmażona na tłuszczu, (niem.)

Kożuch /kuożux/ - rz. mnż., warstwa, która powstaje na powierzchni przegotowanego mleka

Krakers /krakysr/ - rz. mż., kruche ciasteczko o słonawym smaku, (ang.)

Krem /krym/ - rz. mnż., słodka potrawa sporządzona z jajek lub śmietany, cukru i różnych dodatków

Krokiet /krok`iyt/ - rz. mnż., potrawa z mięsa lub kapusty zawinięta w naleśnik i obsmażona na tłuszczu, (franc.)

Kromka /krũmka/ - rz. żeń., porcja chleba ukrojona w poprzek bochenka chleba, (niem.)

Kromka z masłem /krũmka z masuym/ - porcja chleba posmarowana masłem

Krówka /krũfka/ - rz. żeń., popularny bardzo słodki cukierek mleczny

Krucze ciasto /kruxe ćastũ/ - zob. kruchy placek

Kruchy placek /kruxy placek/ - placek przyrządzony ze słodkiego ciasta, który po upieczeniu łatwo się kruszy i jest delikatny

Krupnik /krupńik/ - rz. mnż., zupa na wywarze mięsny z dodatkiem kaszy

Krupniak /krupńũk/ - rz. mnż., zob. kaszanka

Kukurydza prażona /kũkũryza prażũno/ - ziarna kukurydzy uprażona na tłuszczu

Kurczak /kurćok/ - rz. mż., potrawa przyrządzona z kurczaka gotowanego lub pieczonego w całości

Kutia /kut`ia/ - rz. żeń., słodka potrawa przyrządzona z ziaren pszenicy, bakalii i miodu, (ukr.)

Kwas /kfas/ - rz. mnż., kwaśna woda, która powstaje podczas kiszenia kapusty

Kwasek cytrynowy /kfasek cytrynowy/ - substancja w postaci proszku lub płynu wyprodukowana z cytryny i wykorzystywana jako dodatek do potraw

Kwasówka /kfasũfka/ - rz. żeń., postna zupa ugotowana na kwasie z kiszanej kapusty i zabieleną śmietaną

Kwaszone ogórki /kfašũne uũgũrk`i/ - zob. korniszony

Kwaśna śmietana /kfaśnú śm`iytana/ - gęsty tłuszcz, który powstaje z mleka krowiego

Kwaśne mleko || **zsiadłe mleko** /kfaśne mlyko/ || **•śadue mlyko/** - mleko zsiadłe wykorzystywane do picia lub wyrobu serów

L

Lane ciasto /lane ćastũ/ - bardzo rzadkie ciasto przyrządzone z mleka, jaj, mąki i ugotowane na wrzątku

Lane kluski /lane klũsk`i/ - zob. lane ciasto

Landrynka /landryŋka/ - rz. żeń., twardey słodki cukierek o różnym smaku do ssania

Leczo /lečo/ - rz. mnż., potrawa z cukini, papryki, pomidorów, cebuli i wędliny, (węg.)

Lemoniada /lymũńada/ - rz. żeń., słodki chłodzący napój z wody gazowanej, (franc.)

Likier /l`ik`iyr/ - rz. nmos., słodki napój przyrządzony na bazie spirytusu i innych dodatków smakowych, (franc.)

Lizak /l`izok/ - rz. mnż., słodki cukierek na patyku

Lody /lody/ - rz. nmos., słodki deser przygotowany z mleka, jajek, cukru i innych dodatków spożywany po zamrożeniu

Lody owocowe /lody uũvũcove/ - lody przyrządzone z dodatkiem różnych owoców

Lukier /luk`iyr/ - rz. mnż., polewa do ciast sporządzona z cukru, (niem.)

L

Lakocie /uakũćy/ - rz. nmos., zob. słodyczne

Łazanki /uazaŋk`i/ - rz. nmos., potrawa z cienko rozwałkowanego i pokrojonego na kwadraty ciasta podawana z dodatkiem kapusty lub mielonego mięsa, (wł.)

Łopatka /uõpatka/ - rz. żeń., część z zabitego zwierzęcia

Łój /uõi/ - rz. mnż., bardzo gęsty tłuszcz z tkanki tłuszczowej zwierząt

Łupka /upka/- rz. żeń., zob. łupina

Łupina /up`ina/ - rz. żeń., skórka z owoców i warzyw

M

Maga /maga/ - rz. żeń., płynna przyprawa dodawana do różnych potraw

Majeranek /maiyranek/ - rz. mnż., roślina o mocnym smaku i aromacie stosowana jako przyprawa do zup i sosów

Majonez /maiõnez/ - rz. mnż., sos sporządzony z surowych żółtek utartych z oliwą i przyprawami stosowany do sałatek i innych potraw, (franc.)

Mak /mak/ - rz. mnż., drobne nasionka z kwiatów maku wykorzystywane w cukiernictwie

Makaron /makarõn/ - rz. mnż., produkt spożywczy różnego kształtu stosowany jako samodzielne danie lub składnik innych potraw, (wł.)

Makowiec /makõv`iyc/ - rz. mnż., placek z dodatkiem masy makowej

Makownik /makõv`nik/ - rz. mnż., zob. makowiec

Malina /mal`ina/ - rz. żeń., słodki czerwony owoc rosnący na krzewie malinowym

Malinowy sok /mal`inovy sok/ - sok z malin

Mandarynka /mandaryŋka/ - rz. żeń., słodki owoc cytrusowy podobny do pomarańczy

Marcepan /marcepõn/ - rz. mnż., I masa z mleka, cukru i migdałów wykorzystywana w cukiernictwie, II potoczne określenie czegoś wymyślnego i niezwykle smakowitego, (wł.)

Marchew /marxev/ - rz. żeń., warzywo o pomarańczowej barwie i słodkim smaku

Marchwianka /marxv`iũnka/ - rz. żeń., potrawa przyrządzona z marchwi ugotowanej na mleku lub wodzie

Margaryna /margaryna/ - rz. żeń., tłuszcz spożywczy wyprodukowany z mleka i olei roślinnych wykorzystywany do smażenia, pieczenia lub do smarowania pieczywa, (franc.)

Marmolada /marmũlada/ - rz. żeń., gęsta masa sporządzona z owoców i cukru, wykorzystywana do pieczenia, (franc.)

Marynata /marynata/ - rz. żeń., zalewa sporządzona na bazie octu i różnych aromatycznych przypraw stosowana do marynowania różnych produktów

Marynowane grzyby /marynovane gżyby/ - grzyby w zalewie octowej

Masa /masa/ - rz. żeń., substancja przyrządzona z masła, śmietany, cukru i innych dodatków wykorzystywana w cukiernictwie do przekładania placków

Masło /masuũ/ - rz. n., tłuszcz wyrobiony ze śmietany

Masło przetopione /masuũ pšetũp`iũne/ - stopione masło

Maślanka /mašlũnka/ - rz. żeń., napój powstały po wyrobie masła

Mazurek /mazurek/ - rz. mż., rodzaj ciasta pieczony zwykle na święta wielkanocne

Mąka /mũnka/ - rz. żeń., produkt otrzymywany ze zmielonych ziaren zbóż, stanowi podstawę wszystkich wypieków

Mąka pszenna /mũnka pšy•no/ - mąka wyprodukowana z zmielonych ziaren pszenicy

Mąka razowa /mũnka razovo/ - grobo zmielona, nie przesiewana mąka o ciemnej barwie i cennej wartości odżywczej

Mielone mięso /m`iylũne m`iysũ/ - zmielone mięso wołowe lub wieprzowe wykorzystywane do przyrządzania różnych potraw

Mielony /m`iylũny/ - rz. mnż., kotlet sporządzony z mielonego mięsa

Mięso /m`iysũ/ - rz. n., części z zabitych zwierząt, które wykorzystywane są do spożycia

Mięso wieprzowe /m`iysũ v`iypřove/ - zob. wieprzowina

Mięso wołowe /m`iysũ vũuove/ - zob. wołowina

Mięta /m`iynta/ - rz. żeń., roślina o orzeźwiającym smaku i zapachu stosowana jako przyprawa do potraw

Miętka /m`iyntka/ - rz. żeń., zob. mięta

Miętowa herbata /m`iyntovo ģyrbata/ - herbata z mięty

Miętowe cukierki /m`iyntove cuk`ierk`i/ - cukierki o miętowym smaku

Miętówki /m`iyntũfk`i/ - rz. nmos., cukierki o smaku miętowym

Miętusy /m`iyntũsy / - rz. nmos., zob. miętówki

Migdał /m`igdou/ - rz. mnż., gatunek orzecha wykorzystywany w cukiernictwie, (łac.)

Mineralna woda /m`ineralno veda/ - woda bogata w składniki mineralne spożywana jako napój orzeźwiający

Miodownik /m`iũdovnik/ - rz. mnż., rodzaj słodkiego ciasta przyrządzonego z miodu, maki, jajek i innych składników

Miód /m`iũt || m`iũt/ - rz. mnż., gęsta i bardzo słodka substancja produkowana przez pszczoły

Mizeria /m`izer`io/ - rz. żeń., potrawa ze świeżych ogórków pokrojonych w plasterki z dodatkiem śmietany, (łac.)

Mleczna czekolada /mlyčnũ ģykũlada/ - czekolada z dużą zawartością mleka

Mleczna zupa /mlyčnũ zupa/ - zupa przyrządzona z przegotowanego mleka

Mleko /mlykũ/ - rz. n., płyn wydzielany przez samice ssaków wykorzystywany jako wartościowy pokarm i składnik wielu potraw

Mleko skwaszone /mlykũ skfašũne/ - gwarowe określenie mleka, które się zepsuło

Mleko przegotowane /mlykũ pšegũtovane/ - mleko zagotowane

Mleko zsiadłe /mlykũ •šadue/ - zob. kwaśne mleko

Mortadela /mũrtadela/ - rz. żeń., gruba kiełbasa przyrządzona ze zmielonych kawałków różnego gatunku mięsa, (wł.)

Mózdżek /mũžzek/ - rz. mnż., potrawa przyrządzona z mózgu wieprzowego lub cielęcego

Mrożonka /mrũžonka/ - rz. żeń., artykuł spożywczy odpowiednio przygotowany i zamrożony w celu dłuższego przechowania

Musztarda /muštarda/ - rz. żeń., ostry sos stosowany jako dodatek do różnych potraw, (wł.)

N

Nabiał /nab`iau/ - rz. mnż., produkty, które zawierają dużo wapnia

Nadzienie /naž`iyńy/ - rz. n., zob. Farsz

Naleśnik /nalyśńik/ - rz. mnż., cieniułki placek usmażony na patelni

Naleśnik z dżemem /nalyśńik z žymym/ - potrawa przyrządzona z naleśnika i dżemu

Naleśnik z serem /nalyśńik z syrym / - potrawa przyrządzona z naleśnika i sera

Nalewka /nalyfka/ - rz. żeń., napój alkoholowy sporządzony domowym sposobem ze spirytusu, cukru i owoców

Napar /napar/ - rz. mnż., płyn powstały z ziół zalanych wrzątkiem

Napoleonka /napũleũńka/ - rz. żeń., ciastko z ciasta francuskiego nadziewane kremem

Napój /napũi/ - rz. mnż., płyn o różnym smaku przeznaczony do picia

Natka /natka/ - rz. żeń., drobno posiekane liście pietruszki

Nerki /nyrk`i/ - rz. nmos., potrawa z nerek cielęcych

Nitki /ńitk`i/ - rz. nmos., makaron w kształcie drobnych i wąskich nitek, najczęściej dodawany zup

Nóżki w galarecie /nušk`i v galarycy/ - potrawa z nówek wieprzowych w galarecie

O

Obarzek /uobażanek/ - rz. mnż., wypiek z ciasta o okrągłym kształcie posypany solą, makiem lub sezamem

Obiad /uob`iot/ - rz. mnż., główny posiłek składający się z dwóch dań, spożywany najczęściej około południa

Obierki /uũb`iyrk`i/ - rz. nmos., zob. oskrobiny

Ocet /uocet/ - rz. mnż., płynna przyprawa pozyskiwana z kwasu octowego wykorzystywana do zakwaszania potraw

Octowa zalewa /uũctovũ zalyva/ - zalewa sporządzona z wody, octu i przypraw stosowana do marynowania potraw

Ogórek /uũgũrek/ - rz. mnż., warzywo o podłużnym kształcie i zielonej skórce

Ogórki na occie /uũgũrk`i na uoccy/ - zob. korniszony

Ogryzek /uũgryzek/ - rz. mnż., pozostałość po ogryzieniu owocu

Okrasa /uũkrasa/ - rz. żeń., tłuszcz dodawany do potraw

Okrawek /uũkrovek/ - rz. mnż., kawałek, który pozostaje po okrojeniu potrawy

Okruszek /uũkrušek/ - rz. mnż., drobna część z pieczywa lub ciasta

Olej /uũlyi/ - rz. mnż., płynny tłuszcz pochodzenia roślinnego

Oliwa /uũl`iva/ - rz. żeń., płynny tłuszcz wytłaczany z oliwek

Omasta /uũmasta/ - rz. żeń., zob. okrasa

Omlet /uõmlyt/ - rz. mnż., potrawa w postaci usmażonego cienkiego placka z jaj, mąki i przypraw, (franc.)

Oponka /uopõnka/ - rz. żeń., ciastko drożdżowe o okrągłym kształcie z dziurką w środku

Oranzada /uõrynžada/ - rz. żeń., gazowany napój z cukru, wody i soku owocowego

Orzech /uožex/ - rz. mnż., rodzaj twardego, suchego owocu składającego się ze zdrewniałej skorupy otaczającej nasienie, które stanowi część jadalną

Orzechowa masa /uõžexovõ masa/ - masa sporządzona z ucieranej margaryny z dodatkiem orzechów

Orzechowy tort /uõžexovy tũrt/ - tort z ciasta upieczonego z dodatkiem drobno pokrojonych orzechów

Orzechy laskowe /uõžexy laskove/ - orzechy rosnące na leszczynie

Oskrobiny /uõskrũb`iny/ - rz. nmos., łupy pozostałe po obraniu ziemniaków

Ośródka /uõsrũtka/ - rz. żeń., środek pieczywa

Owoc /uovũc/ - rz. mnż., część drzew i krzewów wykorzystywana w przemyśle spożywczym

Owsianka /uõfšanka/ - rz. żeń., potrawa sporządzona z płatków owsianych i mleka

Ozorki /uozũrk`i/ - rz. nmos., potrawa z języka wieprzowego lub wołowego

P

Pajda /paida/ - rz. żeń., duża kromka z pieczywa

Palenta /palynta/ - rz. żeń., potoczne określenie niezbyt smacznej zupy

Paluchy /paluxy/ - rz. nmos., kluski o podłużnym kształcie wykonane z ciasta z dodatkiem ziemniaków

Paluszek /palušek/ - rz. mnż., słone, chrupiące ciasteczko o podłużnym kształcie posypane solą, makiem lub sezamem

Panierka /pańyrka/ - rz. żeń., specjalnie przygotowane produkty (bułka tarta, jajko, przyprawy) służące do obtaczania przygotowanej potrawy przed smażeniem

Panierowane kotlety /panyrovane kùtlety/ - kotlety usmażone w panierce

Papierówka /pap`iyrùfka/ - rz. żeń., odmiana jabłek

Papka /papka/ - rz. żeń., gęsta masa powstała z drobno roztartych owoców lub warzyw

Papryka /papryka/ - rz. żeń., I warzywo o wydłużonym kształcie najczęściej koloru czerwonego, żółtego lub zielonego, II przyprawa z papryki nadająca potrawom ostry smak, (węg.)

Paprykarz /paprykoš/ - rz. mnż., potrawa sporządzona z ryb, papryki i ryżu

Parówka /parùfka/ - rz. żeń., krótka cienka kielbaska sporządzona z mielonego mięsa wieprzowego, wołowego lub drobiowego

Pasta /pasta/ - rz. żeń., masa sporządzona z mięs, warzyw, ryb, jaj podawana jako przystawka lub dodatek do pieczywa, (wł.)

Pasztecik /paštećik/ - rz. mnż., rodzaj ciastka z pikantnym nadzieniem z mięsa podawany jako dodatek do barszczu

Paszтет /paštet/ - rz. mnż., potrawa sporządzona z drobno zmielonego mięsa wieprzowego, wołowego, drobiowego lub ryb spożywana jako samodzielne danie lub dodatek do pieczywa, (niem.)

Pączek /pũncek/ - rz. mnż., rodzaj okrągłego ciastka drożdżowego smażonego na tłuszczu i nadziewanego konfiturą

Pepsi-cola /peps`i -kùla/ - rz. żeń., napój gazowany z dodatkiem kofeiny, (ang.)

Pęczak /pyncùk/ - rz. mnż., gruba kasza jęczmienna

Pieczarki /p`iyčark`i/ - rz. nmos., popularne grzyby jadalne

Pieczarki duszone /p`iyčark`i dušũne/ - potrawa z pieczarek duszonych na maśle z dodatkiem cebulki

Pieczarki marynowane /p`iyčark`i marynuvane/ - pieczarki w zalewie octowej

Pieczarkowy sos /p`iyčarkovy sos/ - sos przygotowany z sosu podstawowego i pieczarek

Pieczarkowa zupa /p`iyčarkovo zupa/ - zupa sporządzona z pieczarek

Pieczeniowe mięso /p`iyčyńove m`iysõ/ - mięso przeznaczone na pieczeń

Pieczeniowy sos /p`iyčyńovy sos/ - sos powstały przy pieczeniu mięsa

Pieczeń /p`iečyń/ - rz. żeń., potrawa z mięsa wołowego lub wieprzowego upieczona lub uduszona w całości

Pieczeń rzymska /p`iečyń žymskũ/ - zob. klops

Pieczyste /p`iyčyste/ - rz. n., zob. pieczeń

Pieczyno /p`iyčyvũ/ - rz. n. produkty spożywcze wypiekane z mąki, wody, jajek i dodatków smakowych

Piegus /p`ieguš/ - rz. mż., rodzaj ciasta makowego z dodatkiem bakalii

Pieprz /p`iepš/ - rz. mnż., przyprawa o bardzo ostrym aromacie i smaku stosowana jako przyprawa do potraw

Pierniczek /p`iyrńiček/ - rz. mnż., małe ciasteczko z ciasta piernikowego

Piernik /p`iyrńik/ - rz. mnż., ciemne ciasto przyrządzone z mąki, miodu i przypraw korzennych

Pierogi /p`iyrog`i/ - rz. nmos., potrawa z ciasta wypełnionego farszem

Pierogi ruskie /p`iyrog`i rusk`iy/ - pierogi wypełnione farszem z gotowanych ziemniaków i sera

Pierogi z kapustą /p`iyrog`i s kapustũm/ - pierogi wypełnione farszem z kapusty

Pierogi z mięsem /p`iyrog`i z m`iysym/ - pierogi wypełnione mięsnym farszem

Piersi z kurczaka /p`ierši s kurčaka/ - płat mięsa z piersi kurczaka przeznaczony głównie na kotlety

Pietruszka /p`iytruška/ - rz. żeń., warzywo o jadalnym korzeniu i zielonej naci

Pijak /p`iiük/ - rz. mż., rodzaj ciasta biszkoptowego upieczonego z dodatkiem maku i przełożonego masą budyniową

Piwo /p`ivû/ - rz.n., napój alkoholowy otrzymywany z fermentacji drożdży, chmielu i innych dodatków

Placek /placek/ - rz. mnż., rodzaj upieczonego ciasta, zwykle słodkiego, przyrządzonego z różnych składników

Placek ucierany /placek ucyrany/ - placek z ciasta ucieranego

Placek z blachy /placek z blaxy/ - zob. podplomyk

Placek z owocami /placek z uovûcam`i/ - placek z dodatkiem owoców

Placki tarte || **placki ziemniaczane** /plack`i tarte || **plack`i žimnočane**/ - placki z tartych ziemniaków usmażone na tłuszczu

Plasterek /plasterek/ - rz. mż., kawałek cienko pokrojonej wędliny lub sera

Płatki kukurydziane /platk`i kûkûryzane/ - potrawa z kukurydzy w postaci niewielkich platków spożywana z mlekiem, sokiem lub jogurtem

Poczęstunek /pûčystûnek/ - rz. mnż., potrawy i napoje, którymi podejmuje się gości

Podpinki /pûtp`ink`i/ - rz. nmos., gwarowa nazwa opieniek

Podplomyk /pûtpuûmyk/ - rz. mnż., rodzaj placka pieczonego na blasze sporządzonego z mąki, wody, jajek i soli

Podroby /pûdroby/ - rz. nmos., mięso z narządów wewnętrznych wykorzystywane do przygotowywania gulaszów

Podwieczorek /pũdv`iyčõrek/ - rz. mnż., lekki posiłek spożywany na zakończenie obiadu

Polepszacz /pũlepšać/ - rz. mnż., substancja dodawana do pieczywa w celu polepszenia jego jakości

Polewa /pũlyva/ - rz. żeń., masa z czekolady lub lukru, którą polewa się ciasta

Polewka /pũlyfka/ - rz. żeń., płynna potrawa sporządzona z kwaśnego mleka, śmietany i mąki

Polędwica /pũlyndv`ica/ - rz. żeń., gatunek mięsa wołowego lub wieprzowego przeznaczonego na pieczeń

Pomada /pũmada/ - rz. żeń., masa mleczna służąca do dekoracji ciast

Pomidor /pũm`idor/ - rz. mż., warzywo o czerwonej barwie i soczystym miąższu, (wł.)

Pomidorowa zupa /pũm`idorovo zupa/ - zupa ugotowana na przecierze pomidorowym

Pomidorowy przecier /pũm`idorovy pšecyr/ - zob. przecier pomidorowy

Pomidorowy sos /pũm`idorovy sos/ - sos przyrządzony z pomidorów lub przecieru pomidorowego

Popkorn /popkũrn/ - rz. mnż., zob. kukurydza prażona, (ang.)

Por /por/ - rz. mnż., warzywo o podłużnej cebulce i ostrym smaku używane głównie do przyrządzania sałatek

Porzeczka /pũžyčka/ - rz. żeń., niewielki owoc o okrągłym kształcie i czerwonej, żółtej lub czarnej skórce

Posilek /pũsiuek/ - rz. mnż., zob. jedzenie

Posypka /pũsypka/ - rz. żeń., drobne koraliki z lukru o różnych kolorach używane do posypywania ciast

Potrawa /pũtrava/ - rz. żeń., odpowiednio skomponowane i przyrządzone produkty spożywcze spożywane w czasie posiłków

Potrąwka z królika /pũtrafka s krũl`ika/ - mięso z królika przyrądzone w sosie wlasnym z dodatkiem warzyw i przypraw

Poziomka /pũzũmka/ - rz. żeń., słodki czerwony owoc kształtem przypominający truskawkę

Powidło /pũv`iduo/ - rz. mnż., przetwórz spożywczy sporądzony ze smązonych owoców i cuk

Pożywienie /pożyv`iyńy/ - rz. mnż., zob. jedzenie

Póllitrówka /pũul`itrũfka/ - rz/ żeń., potoczne określenie butelki wódki o pojemności pół litry

Precel /precel/ - rz. mnż., zob. obarzanek, (niem.)

Proszek do pieczenia /prošek dũ p`iyčyńo/ - biała substancja dodawana do ciast aby lepiej wyrosły

Proza /proza/ - rz. żeń., zob. soda

Proziaki /prũzok`i/ - rz. nmos., placki z mąki, jaj, kwaśnego mleka pieczone bez tłuszczu

Przecier /pšecyř/ - rz. mnż., masa powstała z przetarcia owoców lub warzyw

Przecier pomidorowy /pšecyř pũm`idorovy/ - przetarte pomidory, które wykorzystywane są do przyrądzania sosu lub zupy pomidorowej

Przegrycha /pšegryxa/ - rz. żeń., przekąski zjadane podczas picia alkoholu

Przekąska /pšekũska/ - rz. żeń., to, co zjada się pomiędzy posiłkami

Przekładaniec /pšekuadańyc/ - rz. mnż., placek składający się z kilku warstw przełożonych kremem, masą lub marmoladą

Przyprawa /pšyprava/ - rz. żeń., substancja poprawiająca smak potraw

Przyprawa do piernika /pšyprava dũ p`iyřńika/ - przyprawa dodawana do ciasta piernikowego dla polepszenia jego aromatu

Przysmak /pšysmak/ - rz. mnż., bardzo smaczna, ulubiona potrawa

Przystawka /pšystafka/ - rz. żeń., potrawa podawana przed głównym daniem

Ptasie mleczko /ptašy mlyčkũ/ - słodka pianka oblewana czekoladą

Ptyś /ptyś/ - rz. mnż., ciastko z parzonego ciasta i bitej śmietany

Pulpety /pulpety/ - rz. nmos., kulki z mięsa mielonego podawane z sosem

Pyzy /pyzy/ - rz. nmos., okrągłe kluski z ciasta ziemniaczanego nadziewane farszem z mięsa lub kapusty

R

Rabarbar /rabarbar||rabambar/ - rz. mnż., roślina, której łodygi wykorzystywane są w przemyśle spożywczym

Racuch /racux/ - rz. mnż., placek przyrządzony z ciasta naleśnikowego, upieczony na tłuszczu i posypany cukrem pudrem

Rarytas /rarytas/ - rz. mnż., zob. przysmak, (łac.)

Razowiec /razũv`iyc/ - rz. mnż., chleb upieczony z mąki razowej

Repeta /repeta/ - rz. żeń., zob. dokładka, (łac.)

Resztki /rešk`i/ - rz. nmos., to, co pozostało z potraw

Rogal /rũgol/ - rz. mnż., słodka bułka z nadzieniem kształtem przypominająca księżyc

Rogalik /rũgol`ik/ - rz. mnż., ciasteczko o kształcie półksiężyca wypełnione nadzieniem

Rolada /rũlada/ - rz. żeń., potrawa z mięsa i innych dodatków uformowana w rulon i upieczona w całości ciasto biszkoptowe przełożone masą i zawinięte w rulon, (franc.)

Roladka /rũladka/ - rz. żeń., potrawa z mięsa zawiniętego w niewielkie ruloniki i duszonego w sosie własnym

Rolmops /rũlmops/ - rz. mż., potrawa sporządzona z płata śledziowego zawijanego w rulon, (niem.)

Rosolek /růsůuek/ - rz. mnż., zob. kostka rosółowa

Rosółowa porcja /rosůuovo pũrc`ia/ - porcja mięsa na rosół

Rosółowe mięso /rosůuove m`iysů/ - mięso wołowe, wieprzowe lub drobiowe przeznaczone na rosół

Rosół /rosůu/ - rz. mnż., potrawa w postaci wywaru sporządzonego z kości i mięsa wołowego, wieprzowego lub drobiowego

Rosół z gwoździa - / rosůu z gvůźza/ - potrawa sporządzona z wody omaszczonej słoniną i podawana z ziemniakami

Rozczyn /růščyn/ - rz. mnż., podstawa ciasta drożdżowego sporządzona z mąki rozmieszanej z drożdżami, wodą i innymi składnikami

Rum /rum/ - rz. mnż., napój alkoholowy często wykorzystywany jako dodatek do słodkich mas, (ang.)

Rurka z kremem /rurka z krymyń/ - ciastko z ciasta francuskiego uformowane w rulon i nadziewane kremem

Ryba /ryba/ - rz. żeń., potrawa z mięsa ryby

Ryba smażona /ryba smaźũno/ - mięso z ryby usmażone w panierce

Ryba wędzona /ryba vynũũno/ - uwędzone mięso z ryby

Ryba w oleju /ryba v uoleju/ - potrawa z mięsa ryby przyrządzona w oleju

Ryba w pomidorach /ryba v pũm`idorax/ - potrawa z mięsa ryby sporządzona z dodatkiem pomidorów

Rybna konserwa /rybno kũserva/ - produkt spożywczy sporządzony z mięsa ryby

Rybny filet /rybny f`ilyt/ - zob. filet

Ryż /ryš/ - rz. mnż., roślina o drobnymi jadalnymi nasionkami, które są podstawą wielu dań, (niem.)

Ryż na mleku /ryš na mlyku/ - potrawa z ziaren ryżu ugotowanych na mleku

Ryż zapiekany z owocami /ryš zap`iykany z uovúcam`i/ - potrawa z ugotowanego ryżu zapiekanego z dodatkiem owoców

Ryżowy kleik /ryžovy klyiik/ - dietetyczna potrawa sporządzona z drobno zmielonych ziaren ryżu

Rzodkiewka /žútk`iefka/ - rz. żeń., roślina o małej bulwie charakteryzująca się ostrym smakiem

S

Sadło /saduo/ - rz. n., tłuszcz zwierzęcy

Salami /salam`i/ - rz. n., sucha wędzona kielbasa z mięsa oślego, (wł.)

Salceson /salcesũn/ - rz. mnż., rodzaj wędliny sporządzonej z różnych odpadów mięsnych, (wł.)

Salata /sauata/ - rz. żeń., I potrawa z pokrojonych i wymieszanych ze sobą różnych produktów, II roślina o jadalnych liściach

Salata jarzynowa || **salata warzywna** /sauata iažynovo || **sauata wažyvnũ**/ - potrawa z pokrojonych i wymieszanych ze sobą warzyw

Salatka /sauatka/ - rz. żeń., zob. salata I

Schab /sxap/ - rz. mnż., gatunek mięsa wieprzowego

Schaboszczak /sxabosšćũk/ - rz. mnż., potoczne określenie kotleta schabowego

Schabowy /sxabovy/ - rz. mnż., kotlet ze schabu obtoczony w panierce i usmażony

Seler /seler/ - rz. mnż., warzywo o jadalnym korzeniu i liściach, (wł.)

Ser /syr/ - rz. mnż., produkt spożywczy powstały z mleka

Ser umieszany /syr um`iyšany/ - ser wymieszany ze śmietaną, szczypiorkiem i przyprawami podawany jako dodatek do pieczywa

Ser żółty /syr žúty/ - ser powstały ze smażonego sera białego i przypraw

Serek topiony /syrek top`iũny/ - serek w postaci gładkiej masy przeznaczony do smarowania pieczywa

Sernik || serowiec || serownik /syrńik || syrov`iyc || syrovńik/ - rz. mnż., słodkie ciasto upieczone z sera

Serwatka /syrvũtka/ - rz. żeń., płyn, który pozostał z produkcji sera

Sezam /sezam/ - rz. mnż., nasionka rośliny oleistej wykorzystywane jako dodatek do pieczywa i słodkich wypieków, (gr)

Sezamek /syzamek/ - rz. mnż., prostokątne ciasteczko z sezamu i miodu

Siara /sarũ/ - rz. żeń., potrawa sporządzona z mleka krowiego

Skibka /sk`ipka/ - rz. żeń., mała kromka pieczywa

Skrawki /skrũfk`i/ - rz. nmos., resztki pozostałe po okrojeniu potrawy

Skrzydło /skšydeukũ/ - rz. mnż., część kurczaka wykorzystywana do przygotowania dań

Skwarki /skfark`i/ - rz. nmos., drobno pokrojone i usmażone kawałki boczku lub słoniny

Skóra /skũra/ - rz. żeń., wierzchnia część mięsa drobiowego

Słodkości /suũtkośći/ - rz. nmos., określenie wszystkich wyrobów cukierniczych

Słodycze /suũdyče/ - rz. nmos., słodkie wyroby, które można dłuższy czas przechowywać

Słonecznik /suũnečnik/ - rz. mnż., ziarenka rośliny o nazwie słonecznik wykorzystywane w przemyśle spożywczym

Słonecznikowy chleb /suũnyčnikovy xlyp/ - chleb upieczony z dodatkiem ziaren słonecznika

Słonina /suũnina/ - rz. żeń., tłuszcz z tkanki wieprzowej wykorzystywany jako dodatek do potraw lub do produkcji smalcu

Smalec /smũlyc/ - rz. mnż., tłuszcz powstały z przetopionej słoniny

Smalcówki /smũlcũfk`i/ - rz. nmos., małe kruche ciasteczka upieczone z ciasta z dodatkiem smalca

Soda /suoda/ - rz. żeń., biała substancja wykorzystywana w przemyśle spożywczym, (łac.)

Sok /sok/ - rz. mnż., płyn powstały z wyciśniętych owoców lub warzyw

Sok owocowy /sok uovũcovy/ - sok z różnych owoców

Sok z borówek /sok z bũrũvek/ - sok z owoców borówki

Sos /sos/ - rz. mnż., potrawa półgęsta sporządzona z mąki, wody i innych dodatków wykorzystywana zwykle jako dodatek do innych dań

Sól /sũl/ - rz. żeń., minerał, który wykorzystywany jest do przyprawiania potraw

Spagetti /spaget`i/ - rz. n., I rodzaj długiego makaronu, II potrawa sporządzona z makaronu spagetti i podawana zwykle z sosem, (wł.)

Spalunki /spũlũnk`i/ - rz. nmos., potoczne określenie wypieków, które się bardzo mocno przypaliły

Spirytus /sp`iyrytũs/ - rz. mnż., alkohol, który stanowi podstawę napojów alkoholowych, (niem.)

Studzielina /stuzyl`inũ/ - rz. żeń., gwarowe określenie galarety

Suchar /suxor/ - rz. mnż., kromka suchego pieczywa

Surówka /sũrũfka/ - rz. żeń., potrawa z surowych owoców lub warzyw

Surówka z kiszanej kapusty /sũrũfka z k`iřũny kapusty/ - surówka przyrządzona z ukiszanej kapusty, marchwi, jabłek i przypraw

Suszki /sũřk`i/ - rz. nmos., warzywa lub owoce odpowiednio pokrojone i zasuszone

Syrop /syrũp/ - rz. mnż., bardzo słodki i gęsty płyn sporządzony z cukru i innych dodatków

Szampan /šampan/ -rz. mnż., białe musujące wino spożywane zwykle na specjalne okazje, (franc.)

Szaszłyk /šašuyk/ - rz. mnż., danie sporządzone z kawałków mięsa i warzyw nabijane na długie patyczki i upieczone

Szczypiorek /ščyp`iurek/ - rz. mnż., roślina o jadalnych rurkowatych liściach i bardzo ostrym smaku

Sznicel /šnycel/ - rz. mnż., potrawa z mięsa mielonego, (niem.)

Szparagówka /šparagufka/ - rz. żeń., gatunek fasoli

Szumowiny /šumov`iny/ - rz. nmos., piana zbierająca się na gotowanych w wodzie potrawach

Szynka /šynka/ - rz. żeń., gatunek wędliny sporządzonej z wieprzowiny, (niem.)

Ś

Śliwka /šlifka/ - rz. żeń., owoc pestkowy o okrągłym lub podłużnym kształcie

Śliwki na occie /šlifk`i na uo`cy/ - śliwki w zalewie octowej

Śliwowica /šlivov`ica/ - rz. żeń., napój alkoholowy wyprodukowany ze śliwek

Śniadanie /šnodańy/ - rz. mnż., posiłek spożywany rano

Święconka /šviycũŋka/ - rz. żeń., potrawy święcone na Wielkanoc

T

Tajarki || **talarki** /taiũrk`i || talũrk`i/ - rz. nmos., pokrojone w plastry ziemniaki i upieczone na blasze

Tatar /tatar/ - rz. mż., zob. befsztyk tatarski

Tłuszcz /tušč/ - rz. mnż., produkt spożywczy pochodzenia roślinnego lub zwierzęcego wykorzystywany do smażenia, gotowania lub pieczenia

Torcik /tũrcik/ - rz. mn̄., mały tort

Torcik na zimno /tũrcik na žimnũ/ - słodkie ciasto o okrągłym kształcie przyrządzone bez pieczenia

Tort /tũrt/ - rz. mn̄., rodzaj ciasta o okrągłym kształcie pieczonego zwykle na specjalne okazje, (miem.)

Trunek /trunek/ - rz. mn̄., określenie napoju alkoholowego, (niem.)

Truskawka /truskũfka/ - rz. żeń., owoc o niewielkim kształcie, czerwonej barwie i słodkim smaku

Truskawki ze śmietaną i cukrem /truskũfk`i ze śm`iytanũm i cukrym/ - deser sporządzony z truskawek wymieszanych z cukrem i śmietaną

Twarożek ze szczypiorkiem / tvarũžek ze śčyp`iũrk`iy/ - potrawa z twarożku wymieszanego ze szczypiorkiem

Twaróg /tvarũg/ - rz. mn̄., ser z mleka krowiego

U

Uszka /uška/ - rz. nmos., potrawa z ciasta faszerowanego mięsem lub grzybami, która ma kształt uszka

Uszka z barszczem /uška z borščym/ - zob. barszcz z uszkami

Udło /utko/ - rz. mn̄., I część mięsa drobiowego, II potrawa z części mięsa drobiowego ugotowana lub upieczona

Udziec /uzyc/ - rz. mn̄., potrawa z uda zwierząt

W

Wafel /vafel/ - rz. mn̄., I cienki, kruchy płat ciasta , II cienkie, kruche płaty ciasta przełożone masą

Wafelek /vafelyk/ - rz. mn̄., zob. wafel II

Wałówka /vauũfka/ - rz. żeń., potoczne określenie wyprawki żywnościowej

Wanilia /vañil`iũ/ - rz. żeń., aromatyczna przyprawa do ciast

Waniliowy cukier /vañil`iovy cuk`iyr/ - cukier z wanilii stosowany jako dodatek do słodkich ciast i deserów

Warzywa /važyva/ - rz. nmos., rośliny, które stanowią pożywienie człowieka

Wata cukrowa /vata cukrovo/ - słodka wata sporządzona z cukru

Wątróbka /vũntrũpka/ - rz. żeń., potrawa z wątroby wieprzowej, wołowej lub drobiowej

Wędlina /vyndl`ina/ - rz. żeń., wyrób spożywczy z różnego gatunku mięsa podawany zwykle jako dodatek do pieczywa

Wieprzowina /v`iypšov`ina/ - rz. żeń., mięso z trzody chlewnej wykorzystywane do przyrządzania potraw

Wino /v`ino/ - rz. mż., I napój alkoholowy sporządzony z owoców, II potocznie o winogronie

Winogrono /v`inogrũno/ - rz. mż., owoc winorośli

Wiśnia /v`išńũ/ - rz. żeń., niewielki owoc pestkowy o intensywnej czerwonej barwie i dużej zawartości soku

Wiśnie w czekoladzie /v`išńy v`čekulažy/ - wiśnie w polewie czekoladowej

Wiśnie w likierze /v`išńy v`lik`iży/ - nalewka alkoholowa z wiśni

Włoszczyzna /vuũščyžna/ - rz. żeń., mieszanka różnych gatunków warzyw

Woda /voda/ - rz. żeń., bezbarwna ciecz wykorzystywana do picia

Woda mineralna /voda m`ineralnũ/ - woda o wysokiej zawartości składników mineralnych wykorzystywana jako napój orzeźwiający

Wołowina /vũuov`ina/ - rz. żeń., mięso z krów wykorzystywane do przyrządzania wielu potraw

Wóda /vũda/ - rz. żeń., pogardliwe określenie wódki

Wódka /vũtka/ - rz. żeń., napój sporządzony ze spirytusu

Wódka czysta /vũtka čysto/ - wódka bez dodatków

Wódka majona /vũtka maiũno/ - wódka, która została doprawiona różnymi substancjami smakowymi

Wrzątek /vžũntek/ - rz. mnż., woda lub inny płyn zagotowany do temperatury stu stopni

Wypieki /vyp`iyk`i/ - rz. nmos., potoczne określenie słodkich, upieczonych ciast

Wywar /vyvar/ - rz. mnż., płyn, który pozostał z gotowania mięs lub warzyw

Z

Zacierka /zũcyrka/ - rz. żeń., potrawa sporządzona z mąki i ugotowana zwykle na mleku

Zakalec /zakalyc/ - rz. mnż., potoczne określenie nieudanego wypieku

Zakwas /zakfas/ - rz. mnż., półprodukt w postaci zakwaszonego ciasta, który stanowi podstawę do wypieku chleba

Zalewa /zalyva/ - rz. żeń., woda doprawiona solą, cukrem, octem i przyprawami służąca do marynat

Zapach do ciasta /zapax dũ časta/ - zob. aromat do ciasta

Zapiekanka /zap`iykaŋka/ - rz. żeń., potrawa z bułki zapiekanej z grzybami i innymi składnikami

Zasmażka /zasmaška/ - rz. żeń., zaprawa do zup i sosów przygotowana z mąki i tłuszczu

Zielenina /žylyńinũ/ - rz. żeń., drobno pokrojone liście roślin zielonych stosowane jako dodatek do potraw

Ziemiak /žimńok/ - rz. mnż., zob. kartofel

Ziemiaczana mąka /z`imńočano mũŋka/ - zob. kartoflana mąka

Ziemniaczany placek /z`imńoćany placek/ - zob. placek ziemniaczany

Ziemniaczana zupa /żimńoćano zupa/ - zob. kartoflanka

Zlewki /zlyfk`i/ - rz. nmos., potoczne określenie resztek z potraw płynnych

Zrazy /zrazy/ - rz. nmos., potrawa z mięsa mielonego podawana zwykle z sosem

Zupa /zupa/ - rz. żeń., płynna potrawa przyrządzona z różnych składników, które ugotowane są na wodzie

Zupa na rosole /zupa na rosũly/ - zupa ugotowana na rosole

Zupa zawieszista /zupa zav`iysistũ/ - potoczne określenie gęstej zupy

Ż

Żarcie /żarcy/ - rz. n., potoczne, pogardliwe określenie jedzenia

Żeberka /żeberka/ - rz. nmos., **I** część z mięsa wieprzowego, **II** potrawa z żeberek

Żelatyna /żylatyna/ - rz. żeń., substancja powodująca stężanie się potraw, (franc.)

Żelki /żelk`i/ - rz. nmos., ciasteczki w postaci galaretek o różnym smaku

Żółtko /żũtkũ/ - rz. n., część jajka

Żur /żur/ - rz. mnż., zupa na zakwasie żytnim

Żurek /żurek/ - rz. mnż., zob. żur

Żurek z jajkiem / żurek z iaik`iym/ - żurek podawany z jajkiem ugotowanym na twardo

4. Wnioski

W zaprezentowanym materiale, który liczy ponad osiemset haseł, występują pojedyncze wyrazy i zestawienia będące nazwami sprzętów kuchennych, produktów spożywczych i posiłków występujące w zasobie leksykalnym mieszkańców Draganowej.

Najliczniejszą grupę stanowią rzeczowniki, następnie zestawienia rzeczowników z przymiotnikami i rzeczowników z wyrażeniami przyimkowymi.

draganowa.info

VI. ANALIZA I KLASYFIKACJA MATERIAŁU

1. Wstęp

Polszczyzna mówiona mieszkańców Draganowej, tak jak język, literacki posiada dwie grupy leksemów, które możemy podzielić na wyrazy niemotywowane i wyrazy motywowane.

Wyrazy niemotywowane (wyrazy niepodzielne słowotwórczo) „... mają tylko znaczenie leksykalne i nie można ich odnieść do innych wyrazów ...” [Strutyński 1998, 224].

Wyrazy motywowane (derywaty, formacje słowotwórcze, wyrazy pochodne, wyrazy podzielne słowotwórczo) to „... takie, które można formalnie i znaczeniowo odnieść do wyrazów motywujących i które oprócz znaczenia leksykalnego posiadają także znaczenie słowotwórcze i strukturalne ...” [Strutyński 1998, 226].

Wyrazy motywujące (wyrazy podstawowe) to „... wyrazy, do których można odnieść określone wyrazy motywowane ...” [Strutyński 1998, 226].

Wyrazy pochodne stanowią przedmiot analizy słowotwórczej i są zbudowane dwuczłonowo, a więc składają się z tematu słowotwórczego oraz formantu słowotwórczego.

Temat słowotwórczy (podstawa słowotwórcza) to „... człon wspólny derywatu i wyrazu podstawowego, czyli jest to ta część wyrazu motywującego, która weszła do wyrazu pochodnego ...” [Grzegorzczkova 1984, 16]. Jest najczęściej równy tematowi fleksyjnemu wyrazu podstawowego.

Formant słowotwórczy (wykładnik pochodności) to „... *element różniący wyraz motywowany od wyrazu motywującego ...*” [Strutyński 1998, 226]. Może nim być:

- a) morfem słowotwórczy (prefiks, interfiks, sufiks),
- b) skrócenie podstawy słowotwórczej,
- c) wymiana morfonologiczna,
- d) zmiana paradygmatu fleksyjnego,
- e) zmiana akcentu.

Ze względu na rodzaj formantu słowotwórczego wyróżnia się następujące typy derywacji [Grzegorzycowa 1984, 21]:

- a) **derywację afiksálną**, w której wykładnikiem jest morfem słowotwórczy,
- b) **derywację paradygmatyczną**, w której wykładnikiem jest zerowy morfem słowotwórczy lub zmiana paradygmatu fleksyjnego,
- c) **derywację alternacyjną**, w której wykładnikiem jest wymiana morfonologiczna,
- d) **derywację dezintegralną**, w której wykładnikiem jest odrzucenie jakiegoś elementu podstawy słowotwórczej,
- e) **derywację prozodyczną**, w której wykładnikiem jest zmiana akcentu.

Formant słowotwórczy może pełnić następujące funkcje [Strutyński 1998, 245]:

- a) **funkcję strukturalną**, która polega na zdolności formantu do tworzenia nowego wyrazu,
- b) **funkcję semantyczną**, która polega na zdolności formantu do nadawania wyrazowi motywowanemu nowego znaczenia, zmienionego w stosunku do znaczenia wyrazu motywującego,
- c) **funkcję syntaktyczną**, która polega na zdolności formantu do przeszerogowania wyrazu motywowanego do innej części mowy niż wyraz motywujący.

W oparciu o funkcje formantów słowotwórczych derywaty dzielą się na [Grzegorzyczkowa 1984, 28]:

- a) **formacje tautologiczne**, w których formant pełni funkcję wyłącznie strukturalną bez semantycznej i składniowej,
- b) **formacje transpozycyjne**, w których formant pełni tylko funkcję strukturalną i składniową bez semantycznej,
- c) **formacje modyfikacyjne**, w których formant oprócz funkcji strukturalnej ma funkcję semantyczną i nie pełni funkcji składniowej,
- d) **formacje mutacyjne**, w których formant obok funkcji strukturalnej pełni funkcję semantyczną i może mieć funkcję składniową.

Formacje słowotwórcze tworzone za pomocą wykładników pochodności o tej samej funkcji mają pewien wspólny element znaczeniowy zwany wartością kategorialną.

Wartość kategorialna to „... *ogólne znaczenie słowotwórcze formantu* ...” [Strutyński 1998, 247].

Pojęcie wartości kategorialnej prowadzi do pojęcia kategorii słowotwórczej i typu słowotwórczego.

Kategorię słowotwórczą definiuje się jako „*zbiór typów słowotwórczych z formantami o wspólnej wartości kategorialnej* ...” [Strutyński 1998, 248].

Typ słowotwórczy określa się jako „... *klasę wyrazów mających tę samą wartość kategorialną i ten sam wykładnik formalny* ...” [Grzegorzyczkowa 1984, 24].

Kategoria słowotwórcza jest pojęciem nadrzędnym w stosunku do typu słowotwórczego. W obrębie jednej kategorii słowotwórczej mogą występować różne typy słowotwórcze. Kategorie słowotwórcze wraz z typami słowotwórczymi właściwe dla danego języka tworzą system słowotwórczy.

Przy uwzględnieniu powyższych danych zostanie niżej przedstawiona analiza słowotwórcza wyrazów motywowanych, które występują polszczyźnie mówionej mieszkańców Draganowej według zasad zamieszczonych w pracy

R. Grzegorzycykowej „Zarys słowotwórstwa polskiego. Słowotwórstwo opisowe” {Warszawa 1984} i w zakresie wszystkich części mowy.

Analiza słowotwórcza derywatów polega na zestawieniu ich z wyrazami motywującymi, a następnie na wyodrębnieniu w wyrazach pochodnych podstaw słowotwórczych i formantów słowotwórczych.

Analizowany materiał wyrazowy będzie przedstawiony w następującej kolejności:

- 1) derywat w transkrypcji fonetycznej,
- 2) podstawowy temat fleksyjny wyrazu motywującego również w zapisie fonetycznym
- 3) struktura formantu w nawiasie kwadratowym.

Wyrazy pochodne zostaną przyporządkowane odpowiednim kategoriom i typom słowotwórczym.

2. Analiza słotwórcza.

2.1) Wyrazy powstałe w oparciu o formanty proste, afiksalne

A) sufiksy

sufiks KA

derywaty odrzeczownikowe, np. tac – ka : tac –y [KA – ka], xoxel – ka : xoxl` – i [KA – ka +WM – Ø : e], paštet – ka : paštet – u [KA – ka],

derywaty odczasownikowe, np. myi – ka : my – uy [KA – ka + PF], zasmaš – ka : zasmaža – uy [KA – ka + PF], začer – ka : začera – uy [KA – ka + PF]

derywaty odprzymiotnikowe, np. suuf – ka : surov – y [KA – ka + PF +WM – u:o],

derywaty od wyrażeń przyimkowych, np. podom - ka : po dom - u [KA – ka + PF]

sufiks ÓWKA

derywaty odrzeczownikowe, np. lod - ufka : lod - u [KA – ufka], grox – ufka : grox – u [KA – ufka], krem – ufka : krem – u [KA – ufka]

sufiks ARKA

derywaty odrzeczownikowe, np. flač – arka : flak – a [KA – arka + WM – k:č], šm`ieć – arka : šm`ieć - a [KA – arka]

derywaty odczasownikowe, np. suš – arka : sušy – uy [KA – arka + PF],
zmyv – arka : zmyva – uy [KA – arka + PF]

sufiks ANKA

derywaty odrzeczownikowe, np. škl – aŋka : šku – a [KA – aŋka + WM – l :
u], kaš – aŋka : kaš – y [KA – aŋka]

derywaty odczasownikowe, np. gž – aŋka : gža – uy [KA – aŋka]

sufiks NICZKA

derywaty odrzeczownikowe, np. sol – nička : sol – i [KA – nička], maš –
nička : masu – a [KA – nička + WM – š:s + SP]

derywaty odczasownikowe, np. zapal – nička : zapala – uy [KA – nička +
PF]

sufiks NICA

derywaty odrzeczownikowe, np. stol – nica : stou – u [KA – nica + WM –
l:u], iaieč – nica : iai – a [KA – nica + WM – e:Ø + SP]

derywaty odczasownikowe, np. šatkov – nica : šatkova – uy [KA – nica +
PF]

sufiks AĽKA

derywaty odczasownikowe, np. gž – auka : gža – uy [KA – auka + PF]

sufiks ALNICA

derywaty odczasownikowe, np. krai – alńica : kraia – uy [KA – alńica + PF]

sufiks OWNICA

derywaty odrzeczownikowe, np. tort – ovńica : tort – u [KA – ovńica]

sufiks EWKA

derywaty odczasownikowe, np. munt – efka : munci- uy [KA – efka + WM – t:ć + PF]

sufiks OWA

derywaty odrzeczownikowe, np. pařtet – ova : pařtet – u [KA – ova], gaz – ova : gaz – u [KA – ova]

derywaty odczasownikowe, np. ce3ak – ova : ce3`i – uy [ KA – ova + WM - 3 ; 3` + SP + PF]

sufiks AK

derywaty odrzeczownikowe, np. xleb – ak : xleb – a [KA – ak], gl`in – ak : gl`in – y [KA – ak + WM – Ń:n]

derywaty odczasownikowe, np. tas – ak : tasova – uy [KA – ak + PF + SP]

sufiks NIAK

derywaty odrzeczownikowe, np. kapuś –ńak : kapust – y [KA – ńak + WM – s:ś + SP], żeleź – ńak : żelaz – a [KA – ńak + WM – a:e, z:ż]

derywaty odczasownikowe, np. k`iše – ńak : k`iśi – uy [KA – ńak + PF + WM – ś:š, e:Ø]

sufiks ACZEK

derywaty odrzeczownikowe, np. bań – aček : bańak – a [KA – aček + SP]

sufiks ACZ

derywaty odrzeczownikowe, np. kou – ač : kou – a [KA – ač]

derywaty odczasownikowe, np. uotv`ier – ač : uotv`iera – uy [KA – ač + PF], poxuań – ač : poxuańa – uy [KA – ač + PF]

sufiks EK

derywaty odrzeczownikowe, np. stou – ek : stou – u [KA – ek], cuk`ier – ek : cukr – u [KA – ek + WM – e:Ø, k:k` + SP], spod – ek : spod – u [KA – ek], žur – ek : žur – u [KA – ek]

derywaty odczasownikowe, np. tuuč – ek : tuuk – uy [KA – ek + PF + WM – k:č], lei – ek : la – uy [KA – ek + PF + WM – e:Ø + SP]

sufiks USZEK

derywaty odrzeczownikowe, np. garn – ušek : garnk – a [KA – ušek + SP],

sufiks YK || IK

derywaty odrzeczownikowe, np. nož – yk : nož – a [KA – yk], v`idelč – yk : v`idelc – a [KA – yk + WM – c:č]

derywaty odprzymiotnikowe, np. xuodn – ik : xuodn – y [KA – ik + WM – n:n + PF]

sufiks KO

derywaty odrzeczownikowe, np. iai – ko : iai – a [KA – ko], část – ko : část-a [KA – ko]

sufiks OWNIK

derywaty odrzeczownikowe, np. sok – ovník : sok – u [KA – ovník], mak – ovník : mak – u [KA – ovník]

sufiks ARNIK

derywaty odczasownikowe, np. p`iek – arník : p`iek – uy [KA – arník + PF]

sufiks ALNIK

derywaty odczasownikowe, np. zamraž – alník : zamraža – uy [KA – alník +PF]

sufiks NIK

derywaty odrzeczownikowe, np. pop`iel – ník : pop`iou – u [KA – ník + WM – e:o, l:u], ser – ník : ser – a [KA – ník], iabueč – ník : iabuk – a [KA – ník + WM – e:Ø, k:č]

sufiks ONKA

derywaty odczasownikowe, np. kruš – oŋka : krušy– uy [KA – oŋka + PF],

sufiks JERKA

derywaty odrzeczownikowe, np. sos` -ierka : sos – u [KA – ierka]

sufiks INA || YNA

derywaty odrzeczownikowe, np. barań – ina : baran – a [KA – ina + WM – n:ń], uup` - ina : uup – y [KA – ina + WM – p`:p]

derywaty odczasownikowe, np. uoskrob`- ina : uoskroba – uy [KA – ina + WM – b`:b + PF]

derywaty odprzymiotnikowe, np. suoń – ina : suon – y [KA – ina + PF + WM – ń:n]

sufiks OWINA

derywaty odrzeczownikowe, np. vou – ov`ina : vou – u [KA – ov`ina],

sufiks ARZ

derywaty odrzeczownikowe, np. papryk – aż : papryk – i [KA – aż]

sufiks OWIEC

derywaty odrzeczownikowe, np. mak – ov`iec : mak – u [KA – ov`iec], ser – ov`iec : ser – a [KA – ov`iec]

2.2) Wyrazy powstałe w oparciu o formanty złożone interfiksalno – sufikalne

rzeczowniki złożone, np. sokov`iruka - sufiks KA + interfiks O, zlevozmyvak - sufiks AK + interfiks O

2.3) Wyrazy powstałe w oparciu o formanty paradygmatyczne (zmiana paradygmatu)

derywaty odczasownikowe, np.: gžau – ka : gža – uy, uotv`ier – ač : uotv`iera – uy, ścer – ka : ścera – uy, kruš – oŋka : krušy – uy, začer – ka : začera - uy

derywaty odprzymiotnikowe, np. razov` - iec : razov – y, xuodń – ik : xuodn – y

derywaty odrzeczownikowe, np. pom`idor – ova : pom`idor – a, gaz – ova : gaz – u

2.4) Wyrazy powstałe w oparciu o formanty mieszane interfiksalnie - paradygmatyczne

korcocong - rzeczownik + interfiks Ø + czasownik

Z powyższego zestawienia wynika, że najczęściej wyrazów motywowanych powstało za pomocą sufiksów :**KA, ARKA, EK, IK // YK, INA, ICA**.

Duża grupa wyrazów została utworzona za pomocą formantów paradygmatycznych, złożonych i mieszanych.

Formant w wyrazach motywowanych pełni funkcję strukturalną, składniową i semantyczną, dlatego wyróżnia się następujące typy derywatów:

- **derywaty tautologiczne** – formant pełni wyłącznie funkcję strukturalną, przekształca podstawę słowotwórczą w derywat bez zmiany znaczenia i funkcji składniowej,
- **derywaty transpozycyjne** – formant pełni funkcję przekształcenia składniowego bez zmiany znaczenia leksykalnego,
- **derywaty modyfikacyjne** – formant może wnosić nową informację określającą,
- **derywaty mutacyjne** – formant może wnosić informację o zupełnie nowym w stosunku do podstawy desygnacie, wobec którego podstawa pełni funkcję określającą.

2.5) DERYWATY TRANSPOZYCYJNE

I. kategoria nazw abstrakcyjnych cech

{NOMINA ESSENDI}

zapax

2.6) DERYWATY MODYFIKACYJNE

I. **kategoria nazw deminutywnych**, które informują o małym rozmiarze przedmiotów oznaczonych podstawą, np.:

babeč – ka, uyłžeč – ka, ščyp`ior – ek, žban – ek, b`iškopc`- ik, talyž – yk

II. **kategoria nazw żeńskich**, które opisują nazwy kobiet powstałe od nazw męskich, np.:

napoleũn – ka

2.7) DERYWATY MUTACYJNE

I. **kategoria nazw narzędzi** {NOMINA INSTRUMENTI}, będących nazwami urządzeń, przedmiotów i maszyn nazwanych ze względu na czynność, która przy ich pomocy jest wykonywana, np.:

Zapas – ka, pokryf– ka, lei – ek, tas – ak, zamraž – arka , tar – ka

II.kategoria nazw wytworów (rezultatów) i obiektów czynności {NOMINA PATIENTIS},

▪ ODCZASOWNIKOWE

1) nazwy przedmiotów powstałych w wyniku czynności oznaczonej przez podstawę, np. :

zaćer – ka, zasmaś- ka, posyp – ka, polev – ka, kruś – ũńka

2) nazwy przedmiotów powstałych w wyniku działania pewnej czynności jako produkt uboczny, np.

okrav – ek, oskrob` – ina

3) nazwy przedmiotów będących podstawą wykonywania jakiejś czynności, np.:

kišeń – ak, zapas – ka, p`iv – o, dokuat– ka

III. kategoria nazw genetycznych, nazywających derywaty ze względu na relacje pochodzenia ze źródła wskazanego przez podstawę, np.:

škl – ańka, kaš – ũńka, grox – ufka, papryk – aź, ser – ũnik, mak – ov`iec

IV. kategoria nazw symilatywnych, to duża klasa derywatów nazywających przedmiot lub zjawisko ze względu na duże podobieństwo do innego przedmiotu lub zjawiska oznaczonego przez podstawę, np.:

xleb – ak, vau – ek, stol – ũnica

V. **kategoria nazw miejsc {NOMINA LOCI}**, nazywa miejsca ze względu na przedmiot jakiejś czynności lub osoby, rzeczy, rośliny, które w danym miejscu znajdują się, przebywają, pracują itp., np.:

sol – níčka, cuk`ier – níca, tort – ovníca

VI. **kategoria nazw nosicieli i cech {NOMINA ATTRIBUTIVA}**, jest to klasa nazw osób, zwierząt, roślin, przedmiotów martwych i zjawisk utworzone ze względu na jakąś cechę charakterystyczną desygnatu.

▪ **ODPRZYMIOTNIKOWE**

xuod – ník, sux – ar, suruf – ka, mak – ov`iec, kartofl – ańka, mikrofal – ufka, v`iśń - ufka

▪ **ODRZECZOWNIKOWE**

Paštet – ka, maśl – ańka, goł – ůńka

2.8) **RZECZOWNIKI ZŁOŻONE**

Są to formacje pochodne od dwóch wyrazów, oparte na dwóch tematach słowotwórczych. Dziela się na [Strutyński 1998, 269]:

I. **Zestawienia:** są to dwuwyrzowe, ew. wielowyrzowe połączenia funkcjonujące w języku jako nierozzerwalna całość, np. kuchnia gazowa. Każdy element zestawienia zachowuje swoje morfologiczne właściwości oraz samodzielność akcentową. [EJP, 1992, 104].np.:

pũm`idorovo zupa, lũne ćasto, b`ito śm`iytana, blaxa dũ p`iyčyño,

II. złożenia (są to wyrazy złożone, których pnie są połączone za pomocą interfiksów - i -, - o -, - u -, - y -), np.:

zlevozmývák

2.9) NEOSEMANTYZMY

Neosemantyzmy, (nowoznaczniki), czyli neologizmy znaczeniowe, to wyrazy lub wyrażenia użyte w nowym znaczeniu przenośnym . [EJP, 1992, 222].

Klasyfikacja neosemantyzmów według cech przenośnych.

1. cecha przenośna - kształt :

uopatka - kształtem przypomina łopatę

uopůňka - kształtem przypomina oponę

ńecka - kształtem przypomina wgłębienie w terenie

uška - kształtem przypominają uszy zwierzęce

2. cecha przenośna - funkcja :

muynek - jako przyrząd do mielenia

čšepačka - jako przyrząd do ubijania

pšetak - jako przyrząd do siania

pšystafka – jako nazwa potrawy podawanej przed daniem głównym

3. cecha przenośna - analogiczność procesów i układów :

ŕityratka - nawiązuje do literata

nůšk`i – jako nazwa potrawy

4. cecha przenośna - struktura:

klyiik – jako nazwa dietetycznej potrawy

kožux - jako nazwa wierzchniej warstwy na mleku

2.10) ZAPOŻYCZENIA

Zapozyczenia, pożyczki są to wszelkie elementy przejęte z innego języka (głoski, fonemy, cząstki, wyrazy, wyrażenia, zwroty, znaczenia, konstrukcje składniowe), [EJP, 1992, 394].

Zapozyczenia dzielą się na:

1. **leksykalne** - z obcego języka przejmuje się jednocześnie formę i znaczenie wyrazu . Zmiany fonetyczne nie są brane pod uwagę.
2. **morfemowe** - takie zapozyczenia, które przejmują z obcego języka morfemy .
3. **strukturalne** - kalki i repliki
4. **semantyczne** - wyrazy polskie pod wpływem obcych odpowiedników otrzymują nowe odcienie znaczeniowe.

W zgromadzonym słownictwie występują zapozyczenia leksykalne i morfemowe.

Zapozyczenia leksykalne:

z angielskiego : ekspres, boilyr

z czeskiego : možyš, robot, tasok

z francuskiego : kloš, , prod`iš, ründel, serv`is,

z niemieckiego : drušlok, fartux, kuxña, kufel, puxarek, taboret

z rosyjskiego : čain`ik

z tureckiego : imbryk

ZapóŹyczenia morfemowe

z francuskiego : butelka, salatyрка, serveta, sosisyrka

z łacińskiego : cyrata

z niemieckiego : blaxa, brytfana, brytfanęka, flařka, kubek,
menařka, taca, vaga, vaza

z tureckiego : fiłiřanęka

z wloskiego: baryuka, karafka

2.11) Wnioski

Głównym trzonem pracy jest analiza słowotwórcza zgromadzonego materiału. Zebrane słownictwo to 175 nazw sprzętów używanych w kuchni i ponad 700 nazw produktów i posiłków.

Leksemy zostały podzielone na rodzime i zapóŹczone. W obrębie wyrazów rodzimych dokonano podziału na wyrazy niemotywowane i wyrazy motywowane.

Na podstawie analizy słowotwórczej zgromadzonego materiału można stwierdzić, Źe najwięcej wyrazów powstało w oparciu o formanty afiksalne. Najwięcej wyrazów zostało utworzonych za pomocą sufiksu - KA, za pomocą sufiksu - EK i za pomocą sufiksu - ARKA.

Wyrazy motywowane zostały przyporządkowane odpowiednim formacjom i kategoriom słowotwórczym. Znaczna część wyrazów zakwalifikowanych zostało do formacji mutacyjnej - do kategorii nazw narzędzi, i kategorii nazw genetycznych.

Osobno przedstawione zostały zapożyczenia, neosemantyzmy i zestawienia.

Z przeprowadzonej analizy wynika, że bogactwo słownictwa gwarowego jeszcze długo decydować będzie o odrębności wiejskiego obszaru językowo – kulturowego.

draganowa.info

VII. ZAKOŃCZENIE

Polszczyzna mówiona mieszkańców Draganowej składa się z dwóch systemów językowych, gwary i języka literackiego, które wzajemnie oddziałują na siebie. Granica pomiędzy językiem literackim a gwarą jest coraz mniej widoczna, bowiem mieszkańcy wsi na codzień stykają się z językiem ogólnopolskim czytając prasę, oglądając programy telewizyjne i słuchając audycji radiowych. Powoli staje się niewidoczny, kiedyś bardzo wyraźny, podział na mieszkańców wsi i miast.

Gwara, podobnie jak polszczyzna ogólna, zmienia się, wskutek czego niektóre wyrazy znikają z niej, a w ich miejsce pojawiają się nowe, które są znakami danych desygnatów.

Wobec tak szybko postępującego procesu zanikania gwar bardzo ważne stają się badania gwaroznawcze, które pozwolą utrwalić i zachować swoiste piękno języka mówionego mieszkańców wsi.

Niniejsza praca jest pierwszą, która dokładnie opracowuje leksykę gwarową mieszkańców Draganowej z zakresu nazw sprzętów kuchennych, produktów spożywczych i posiłków. Zgromadzone słownictwo zawiera nazwy, których obecnie rzadko się używa, np. **ceber**, **zalyvaika**, **zũcyrka** i nazwy bardzo popularne, często przez mieszkańców używane, np. **talyš**, **uyška**, **boršč**, **kũtlyt**. Wśród zgromadzonych nazw znajdują się również takie, które znane i popularne są wśród ludzi młodych, np. **m`ikser**, **danũk`i**.

Zgromadzone słownictwo może stać się podstawą do dalszych badań nad gwarą, która ciągle jest żywa i długo stanowić będzie o odrębności wiejskiego obszaru kulturowo-językowego.

VIII. ANEKS

1. Wykaz map.

draganowa.info

Mapa 1) Draganowa w zachodniej części powiatu krośnieńskiego.

draganowa.info

2) Zdjęcia przedstawiające Draganowę.

2.1) Panorama miejscowości.

draganowa.info

2.2) Przyroda Draganowej.

draganowa.info

Las liściasty w Draganowej.

draganowa.info

Dąb jako pomnik przyrody.

draganowa.info

Rzeka Iwielka – fot. 1

draganowa.info

Rzeka Iwielka – fot. 2

2.3) Budowle Draganowej.

draganowa.info

Kościół Matki Bożej Różancowej.

draganowa.info

Szkoła Podstawowa.

draganowa.info

Dom Ludowy.

2.4) Zabytki Draganowej.

draganowa.info

Kapliczka z 1830 roku.

draganowa.info

Wnętrze kapliczki z 1830 roku.

draganowa.info

Widok kapliczki z 1912 roku.

draganowa.info

Widok kapliczki wybudowanej w 1964 roku.

draganowa.info

Widok kapliczki nadrzewnej.

3) Wykaz tabel.

3.1) Tabela przedstawiająca zróżnicowanie społeczne mieszkańców Draganowej.

PARAMETRY SOCJOLOGICZNE	DANE PROCENTOWE			
Płeć	Kobiety		Mężczyźni	
	60 %		40 %	
Wiek	Pokolenie najstarsze (powyżej 70 lat)	Pokolenie średnie (od 40 lat do 70 lat)	Pokolenie najmłodsze (poniżej 40 lat)	
	10 %	60 %	30 %	
Pochodzenie społeczne	Chłopskie	Robotniczo-chłopskie	Półinteligencki	Inteligentkie
	20 %	78 %	2 %	0 %
Wykształcenie	Zawodowe		Średnie	Wyższe
	50 %		45 %	5 %
Wykonywany zawód	Rolnictwo		Rolnictwo + inny zawód wykonywany w mieście	
	20 %		80 %	

4. Wykaz symboli

BPTJ – Biuletyn Polskiego Towarzystwa Językoznawczego

EJ – Encyklopedia Językoznawstwa

EJP – Encyklopedia Języka Polskiego

FP – Filologia Polska

JP – Język Polski

PJ – Poradnik Językowy

PF – Poradnik Filologiczny

PKJ PAU – Prace Komisji Językowej Polskiej Akademii Nauk

UJ – Uniwersytet Jagielloński

SWM – Studia Warmińsko–Mazurskie

ZN WSP – Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Pedagogicznej

5. Wykaz informatorów

- 1) Borek Małgorzata - 39
- 2) Jastrzębska Stanisława - 70
- 3) Jastrzębska Zofia - 90
- 4) Makoś Aleksandra – 12
- 5) Makoś Mariola – 38
- 6) Munia Czesław - 90
- 7) Munia Alfred – 56
- 8) Munia Zofia – 48
- 9) Munia Piotr - 23

BIBLIOGRAFIA

- Arlet J. [1996] : **Gmina Chorkówka**. Krosno.
- Bartnicka – Dąbkowska B. [1965] : **Podstawowe wiadomości z dialektologii polskiej**. Warszawa.
- Bąk P. [1960] : **Słownictwo gwary okolic Kramsk na tle kultury ludowej**. Wrocław.
- Buttler D., Kurkowska H., Satkiewicz H. [1982] : **Kultura języka polskiego. Zagadnienia poprawności leksykalnej (Słownictwo rodzime)**. T. II. Warszawa.
- Cyran W. [1977] : **Tendencje słowotwórcze w gwarach polskich**. Łódź.
- Dejna K. [1973] : **Dialekty polskie**. Wrocław.
- Dejna K. [1981] : **Atlas polskich innowacji dialektalnych**. Warszawa – Łódź.
- Dejna K. [1998] : **Atlas gwar polskich. T. I. Małopolska**. Warszawa.
- Doroszewski W. [1953] : **Kwestionariusz do badań słownictwa ludowego**. Wrocław.
- Doroszewski W. [1954] : **Z zagadnień leksykografii polskiej**. Kraków.
- Doroszewski W. [1962 b] : **Przedmiot i metody dialektologii**
[w:] *Studia i szkice językoznawcze*. Warszawa, s. 420 – 448.
- Dubisz S., Karaś H., Kolis N. [1995] : **Dialekty i gwary polskie (leksykon)**. Warszawa.
- Encyklopedia [1992] : **Encyklopedia języka polskiego**, pod red. S. Urbańczyka. Wrocław – Warszawa - Kraków.

- Encyklopedia językoznawstwa [1993] : **Encyklopedia językoznawstwa ogólnego**, pod red. K. Polańskiego. Wrocław – Warszawa – Kraków.
- Filin P. [1960] : **Wyraz gwarowy i jego granice**. PJ. z.VI, s.247 – 264.
- Frej S. [2001] : **Dzieje Draganowej**. Krosno.
- Grzegorzczkova R. [1984] : **Zarys słowotwórstwa polskiego. Słowotwórstwo opisowe**. Warszawa.
- Handke K., Rzetelska – Feleszko E. [1977] : **Przewodnik po językoznawstwie polskim**. Wrocław – Warszawa – Kraków – Gdańsk.
- Honowska M. [1957] : **Zarys klasyfikacji derywatów**. Wrocław.
- Kania S., Tokarski J. [1984] : **Zarys leksykologii i leksykografii polskiej**. Warszawa.
- Karłowicz J. [1900 – 1911] : **Słownik gwar polskich**. T. I – VI. Kraków.
- Kaś J. [1995] : **Interferencja leksykalna słownictwa gwarowego i ogólnopolskiego (na przykładzie gwar orawskich)** [w:] Rozprawy Habilitacyjne UJ, nr. 258. Kraków
- Kaś J. [1992] : **Społeczno -- językowe uwarunkowania interferencji leksykalnej słownictwa gwarowego i ogólnopolskiego** [w:] Język a kultura. T. VII. Wrocław, s. 95 – 102.
- Koprowski H. [1959] : **Tradycyjne przetwórstwo żywności**. Wrocław
- Krasowska M. [1975]: **Z badań nad nazwami sprzętów domowych w gwarach północno-wschodniej Polski** [w:] *Polszczyzna północno-wschodnia. Metodologia badań językowych*. ZN WSP Szczecin
- Kucała M. [1957] : **Porównawczy słownik trzech wsi małopolskich**. Wrocław.
- Kucała M. [1960] : **O słownictwie ludzi wyzbywających się gwary**.

- B PTJ XIX, s. 141 – 156.
- Kurek H. [1988] : **Jak się mówi na wsi, czyli kilka uwag o zanikaniu gwar (system fonetyczny)**. JP LXVIII, s. 50 – 54.
- Kurek H. [1995] : **Przemiany Językowe wsi regionu krośnieńskiego (studium socjolingwistyczne)**. Kraków.
- Kurek H. [1996] : **Ziemia krośnieńska w kulturze polskiej**. Kraków.
- Kurzowa Z. [1983] : **Polszczyzna Lwowa i kresów południowo – wschodnich do 1939 roku**. Warszawa – Kraków.
- Maciejewski J. [1969] : **Słownik chełmińsko – dobrzyński**. Toruń.
- Majewski E. [1893] : **Nazwy ludowe kartofla i ich słoworód**. PF z. IV
- Malinowski L. [1873] : **Przyczynki do dialektologii słowiańskiej. I. O gwarze opolskiej na Górnym Śląsku**. Lipsk.
- Małecki M., Nitsch K. [1934] : **Atlas językowy polskiego Podkarpacia**. Kraków
- MAGP [1957 – 1970] : **Mały atlas gwar polskich**, pod red. K. Nitscha i M. Karasia. T. I – XIII. Wrocław – Kraków.
- MSJP [1968] : **Mały słownik języka polskiego**, pod red. S. Skorupki, H. Auderskiej i Z. Łemiejkiej. Warszawa.
- Michalak J. [1996] : **Krosno i okolice**. Krosno.
- Michalak J. [1997] : **Dukla i okolice**. Krosno.
- Milewski T. [1965] : **Językoznawstwo**. Warszawa.
- Miodunka W. [1989] : **Podstawy leksykologii i leksykografii**. Warszawa.
- Nitsch K. [1915] : **Dialekty języka polskiego**. Kraków.
- Nitsch K. [1954] : **O wzajemnym stosunku gwar ludowych i języka literackiego** [w:] Wybór pism polonistycznych. T. I. Wrocław, s. 193 – 218.
- Piotrowski T. [1994] : **Z zagadnień leksykografii**. Warszawa.

- Pszczołkowska-Różanek H. [1975]: **Integracja słownictwa z zakresu gospodarstwa wiejskiego we wsiach Reptowo i Warchlino powiatu starogardzkiego**. ZN WSP Szczecin XIII. Prace Wydziału Humanistycznego z.5, s. 32-39
- Rogan-Chorzępa C. [1975]: **Integracja słownictwa z zakresu obrzędów i życia codziennego we wsi Chwarstnica pow. Gryfińskiego**. ZN WSP Szczecin XIII. Prace Wydziału Humanistycznego z.5, s.51-57.
- Rostafiński J. [1916] : **O nazwach éwikły, buraków i barszczu** [w:] Sprawozdanie z czynności i posiedzeń Polskiej Akademii Umiejętności XXI, nr.3.
- Rymut K. [1978] : **Nazwy miejscowe dawnego powiatu bieckiego**. Prace onomastyczne XXIII, s.
- Sarna W. [1898] : **Opis powiatu krośnieńskiego pod względem geograficzno – historycznym**. Przemyśl.
- Sierakowski W. [1983] : **Potrawy, ciasta i chleby ludowe w okolicach Kielc, Pińczowa i Jędrzejowa**. ZBWAK VII, s. 73-79
- Smyl J. [1969 – 1974] : **Polskie ludowe nazwy galarety i kromki chleba**. PF XIX
- Słownik [1958 – 1969] . **Słownik języka polskiego**, pod red. W. Doroszewskiego. T. I – XI. Warszawa.
- Słownik [1978 – 1981] : **Słownik języka polskiego**, pod red. M. Szymczaka. T. I – III. Warszawa.
- Słownik [1996- 2000]: **Słownik współczesnego języka polskiego**, pod red. B. Dunaja. T. I – II. Warszawa.
- Słownik gwar [1979 – 1991] : **Słownik gwar polskich**, pod red. M. Karasia. T. I – III. Wrocław – Warszawa – Kraków – Gdańsk.
- Strutyński J. [1998] : **Gramatyka polska**. Kraków.

- Sychta B. [1967 – 1973] : **Słownik gwar kaszubskich na tle kultury ludowej**. T. I – VII. Wrocław.
- Szymczak M. [1962 – 1973] : **Słownik gwary Domaniewka w powiecie łączymkim**. Cz. I – VIII. Wrocław – Warszawa – Kraków.
- Taszycki W. [1946] : **Słowiańskie nazwy miejscowe (Ustalenie podziału)**. PKJ PAU XXV. Kraków.
- Tokarski J. [1971] : **Słownictwo (teoria wyrazu)**. Warszawa.
- Urbańczyk S. [1953] : **Zarys dialektologii polskiej**. Warszawa.
- Urzędowe nazwy [1965] : **Urzędowe nazwy miejscowości i obiektów fizjograficznych : powiat krośnieński, województwo rzeszowskie**. Warszawa, s. 24 – 25.
- Walczak B. [1999] : **Zarys dziejów języka polskiego**. Wrocław.
- Wasilewska J. [1926] : **Jeszcze o sprawach słownictwa kucharskiego**. PJ
- Wesołowska D. [1978]: **Neosemantyzmy współczesnego języka polskiego**. Kraków.
- Woźny M. [1979] : **Gwarowe synonimy nazwy piekarnik**. PJ z IX
- Zaręba A. [1960] : **Słownik Starych Siółkovic w powiecie opolskim**. Kraków.